JACQUES LACAN

BENİM ÖĞRETTİKLERİM

Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen

Jacques-Alain Miller'in Önsözü'yle

MonoKL Psikanaliz
Lacan

MONOKL

Jacques Lacan (1901-1981)

Benim Öğrettiklerim

Jacques Lacan, psikanaliz kuramını ve düşünce dünyasını derinden etkilemiştir. Kendisine Fransa'nın Freud'u diyen ve bilinçdışına dilsel, topolojik, şematik ruhsal açıklamalar ve kavramsallaştırmalar getiren Lacan, çağdaş eleştiri kuramını da derinden sarsmıştır.
Bir klinik psikiyatr olarak gelenekdışı yöntemler kullanmakla suçlanmış ve psikanalitik kurumlarla hayatı boyunca sürecek anlaşmazlıklar yaşamıştır. 1953'te başlayan ve genellikle Sainte-Anne hastanesinde verilen ünlü seminerleri, birçok Fransız ve yabancı entelektüelin katılımıyla Lacan'ın ününü büyük ölçüde artırmıştır. Her "seminer" neredeyse bir yıl süren bir dizi halka açık konferanstan oluşuyordu.
Lacan, bu konferansların özetlerini yayımlaması için Jean-Bertrand Pontalis'e izin vermiştir. Ayrıca damadı Jacques-Alain Miller'e de seminerlerinin düzenlenmiş transkriptlerini yayımlama yetkisi vermiş ve bunların neredeyse yarısı kitap biçiminde ya da Miller'in dergisi 'Ornicar?'da yayımlanmıştır. Lacan'ın kültür eleştirisi yapması ve özellikle edebiyat yapıtlarını analiz etmeye başlaması da dikkatleri üzerine toplamasında ve geniş bir entelektüel ağa hitap etmesinde önemli bir etken olmuştur.
1950'ler ve 1960'larda Lacan; Kojève, Heidegger, Lévi-Strauss, Jean Hyppolite, Paul Ricoeur, Althusser, Foucault, Deleuze, Derrida ve Roman Jakobson gibi Parisli ve Paris'e yakın entelektüellerle ilişkiler ve polemikler geliştirmiştir. Benzersiz tarzı ve konuşmadaki ustalığıyla yer yer azılı bir ironist, nüktedan ve şiddetli bir geçimsize dönüşmüş; söylemleriyle de çağının bilimlerinin ve özellikle de Freud'un bilinçdışını keşfiyle oluşturduğu yenilikçi paradigmanın sarsılmaz bir takipçisi olmuştur.

Yazarın Monokl'daki Kitapları:

- *Televizyon (yay. haz.)*
- *Baba-nın-Adları (yay. haz.)*
- *Encore, Seminer XX (yay. haz.)*
- *Psikozlar, Seminer III (yay. haz.)*
- *Duvarlara Konuşuyorum (yay. haz.)*
- *Nevrotiğin Bireysel Miti ya da Nevrozda Şiir ve Hakikat (yay. haz.)*

MonoKL Yayınları

1- Ahmet Soysal
İlke Olarak Yaşam Üstüne Notlar ya da Mini-Etika
2- Jean-Luc Nancy
Demokrasinin Hakikati
3- Jean-François Lyotard
Pagan Eğitimler
4- Ahmet Soysal
Birlikte ve Başka I ve II
5- Thomas de Quincey
Immanuel Kant'ın Son Günleri
6- Jean-Luc Nancy
Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik
Dört Küçük Konferans
7- Emmanuel Levinas
Maurice Blanchot Üstüne
8- Michel Henry
Marx'a Göre Sosyalizm
9- Arthur Machen
Büyük Tanrı Pan - En Derindeki Işık
10- Sheckley, Clarke, Doyle, Asimov
Yamuk Bakan Öyküler (seçki)
11- Marguerite Duras
Yıkmak Diyor Kadın
12- Giorgio Agamben
Dünyevileştirmeler
13-Hervé Le Tellier
Bar Sonatları
14- Alain Badiou
Felsefe ile Politika
Arasındaki Gizemli İlişki
15- Alain Badiou
Sonlu ve Sonsuz

16- Alain Badiou - Barbara Cassin
Heidegger. Nazizm, Kadınlar, Felsefe
17- Alain Badiou
Tarihin Uyanışı
18- Dionys Mascolo
Aşk Üstüne
19- Peter Sloterdijk
Derrida, Bir Mısırlı
20- Ahmet Soysal
İtkisel Mantık
21- Jean-Luc Nancy
Gitmek/Yola Çıkış
22- Giorgio Agamben
Dispozitif Nedir? Dost
23- Felix Guattari
Franz Kafka'nın Altmış Beş Düşü
24- Robert E. Howard
Almuric
25- Christian Bobin
Eksik Parça
26- Juan Pablo Villalobos
Tavşan Deliğinde Fiesta
27- Giovanni Papini
Düşsel Konçerto Cilt I
28-Hervé Le Tellier
Aşktan Bu Kadar
29- Peter Ackroyd
Platon Günlükleri
30- Vladimir Jankélévitch
Ölümü Düşünmek
31- Jacques Lacan
Benim Öğrettiklerim

MonoKL

"Mono Kurgusuz Labirent"

YAZININ BİLİNÇDIŞI

ile

BİLİNÇDIŞININ YAZISI

MONOKL PSİKANALİZ SERİSİ

MonoKL Yayınları
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol
Dernek Sk. No:14 D:4 Taksim
Beyoğlu - İstanbul
e-posta: editor@monokl.net
www.monokl.net

Jacques Lacan
Benim Öğrettiklerim

Yapıtın Özgün Adı:
Mon Enseignement

©Editions du Seuil, 2005
© Monokl Yayınları, 2012

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères de l'Ambassade de France en Turquie et de l'Institut Français d'Istanbul.

Çeviriye ve yayına katkı programı çerçevesinde yayımlanan bu yapıt, Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'deki Fransa Büyükelçiliği'nin ve İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Birinci Basım: 2012 Ağustos
Yayıma Hazırlayan: Volkan Çelebi
Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen
Düzelti: Monokl Atölye - Sevil Tanışan
Kapak Düzenleme: Emine Sayın
ISBN: 978-605-63216-1-0
Sertifika Numarası: 22834

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Monokl
Baskı ve Cilt: Lord Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Emintaş San. Sitesi
No:103/430 - Zeytinburnu

JACQUES LACAN

BENİM ÖĞRETTİKLERİM

Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen

İçindekiler

Jacques-Alain Miller'in Önsözü 11

Öğretim'imin Yeri, Kökeni ve Ereği/Sonu 15
- Tartışma 71

Öğretim'im, Doğası ve Erekleri 79

Öyleyse, Lacan'ı Duymuş Olacaksınız 115

Biyo-bibliyografik Açıklamalar 141

Jacques-Alain Miller'in Önsözü

1967'deyiz, sonra da 1968'de, Mayıs ayından önce. Écrits 1966'nın sonunda yayınlanmış. Lacan bundan söz etmesi için her yerden çağrılıyor. Bazen kabul ediyor, pek çok taşra kasabasına gidiyor.[1]

"Ritournelle"im[2] *diye adlandırdığı şeyi bilmeyen dinleyicilerin karşısına çıkıyor. Doğaçlama yapıyor, meslektaşlarıyla yaşadığı sıkıntıları anlatıyor, psikanalizin kavramlarını en senli benli üslupla sunuyor. Eğlenceli biri. Örneğin: "Bilinçdışı, biz onu olduk olası biliyoruz. Ama*

[1] Aynı şekilde üç konferans vereceği İtalya'ya da gidiyor, önceden yazılmış bu konferans metinleri *Autres écrits* içinde toplanıyor, Seuil, 2001, s. 329-359.

[2] Türkçede "nakarat, [tutturulan] hava" gibi sözcüklerle karşılanabilir. Sürekli tekrarlanan şey; aynı eski hikaye anlamındadır (ç.n.).

psikanalizde, bilinçdışı, sıkı düşünen bir bilinçdışıdır. İşte orada, dikkat, bir dakika."

İş bazen Pierre Dac, Devos, Bedos[3] *tarzında skece kadar gidiyor. "Psikanalistler bildiklerini kesinlikle söylemezler, ama bunu hissettirirler. 'Ucundan kıyısından biliyoruz, ama bu konuda, dilini tut, aramızda hallederiz.' Bu bilme alanına, basitçe, psikanalizini yaptırmaktan ibaret olan benzersiz bir deneyimden girilir. Ondan sonra, konuşulabilir. Konuşulabilir, konuşuluyor demek değildir. Konuşulabilirdi. Konuşulabilirdi eğer istenseydi ve eğer bizim gibi, bilen insanlarla konuşulsaydı istenirdi, ama o zaman da bu ne işe yarar ki? Bu yüzden, bilen insanların olduğu gibi bilmeyenlerin yanında da susulur, zira bilmeyenler bilemez."*

Ardından daha karmaşık şeyler gelir, ama hep en büyük basitlikle takdim edilirler.

"Paradoxes de Lacan" dizisinin[4] *bu üçüncü cildi, metinlerini benim hazırladığım, hiç yayınlanmamış üç konferansı bir araya getiriyor. Elinizdeki ciltte:*

---

[3] Andre Isaac ('Pierre Dac') (1893- 1975), Raymond Devos (1922-2006) ve Guv Bedos (1934-) çok ünlü üç Fransız komedyenidir (ç.n.)

[4] Elinizdeki kitap, Lacan'ın yayınlanmamış konferanslarını bir araya getiren ve Jacques-Alain Miller tarafından yayıma hazırlanan *"Paradoxes de Lacan"* başlıklı dizinin içinde yer almaktadır. Monokl Yayınları yine bu diziden *"Des Noms du Pères"* [Baba Adları Üzerine] başlıklı kitabı yakında, takip eden kitapları da sırasıyla yayınlayacaktır (ç.n.).

– "Öğretim'imin[5] yeri, kökeni ve ereği/sonu", Lyon'da, Temmuz monarşisinde kurulan akıl hastanesi Vinaiter'de yapılan bir konuşma; konferansı filozof Henri Maldiney'le yapılan bir ikili konuşma izliyor.

– "Öğretim'im, doğası ve erekleri", Bornes'da, psikiyatri stajyerleri için verilen bir konferans.

– "Öyleyse, Lacan'ı duymuş olacaksınız", Strasbourg Tıp Fakültesi'nde yapılan bir konuşma; başlık konferansın başından alınmış.

Jacques-Alain Miller

[5] Öğretim'im, *Mon Enseignement*, kitabın da başlığıdır. Biz kitabın başlığını Türkçenin söyleme düzenini ve "Öğreti" diye karşılanan "Doktrin" ile karışması sorununu da gözeterek "Benim Öğrettiklerim" olarak çevirdik. Metnin içinde bağlam anlamı ortaya serdiğinden dolayı "Öğretim'im" olarak kullanılmıştır [ed.n.].

Öğretim'imin Yeri, Kökeni ve Ereği/Sonu

Öğretim'imi size bir hap biçiminde vermeyi düşünmüyorum, bu bana zor görünüyor.

Bu belki daha sonra yapılır. Bu her zaman böyle sonlanır. Ölümünüzün üzerinden yeteri kadar zaman geçtikten sonra, el kitaplarında üç satırla özetlenirsiniz –bana gelince, zaten hangi el kitapları olacağı bilinmez. Öğretim'imin, yani psikanalizin ilişkili olduğu şeyin geleceğini öngöremememden ötürü hangi el kitaplarında yer alacağımı öngöremiyorum. Bu psikanalizin ne olacağı bilinmez. Ben bir şey olmasını arzu ediyorum, ama bunun [kendi] yolunu tutacağı kesin değil.

Böylece bu başlığın, "Öğretim'imin Yeri, Kökeni ve Ereği/Sonu", sadece özetleyici olmayan bir anlam almakla başlayabileceğini görüyorsunuzdur. Benim için söz konu-

su olan, sizi, başlamış olan, yolda olan bir şeyin, bitmeyen ve muhtemelen, eğer başıma yaşamak ağır geldiği halde sizi hayatta tutan şu can sıkıcı kazalardan hiçbiri gelmezse, ancak benimle birlikte bitecek bir şeyin etkisine sokmak. Yine burada da, bu yolu tutmayacağımı söyleyeceğim size.

Bu, iyi kotarılmış bilimsel bir inceleme gibi yapılır, bir başlangıç, bir ilk kısım, bir son vardır. "Yer", baştan başlamak gerektiği için.

1

Başlangıçta, köken değil, yer vardır.

Benim tutturduğum havalara ilişkin küçük bir fikri olan iki üç kişi vardır belki burada. Yer, benim sıkça kullandığım bir sözcüktür, zira konuşmalarımın, ya da dilerseniz konuşmamın konu alacağı alanda yere sıkça gönderme vardır. Kendini bu alanda bulmak için, daha güvenli sahalarda topoloji diye adlandırılan şeye sahip olmak ve içinde söz konusu şeyin yer alacağı dayanağın nasıl kurulacağına dair bir fikir taşımak akıllıcadır.

Bu akşam elbette çok uzağa gitmeyeceğim, çünkü size öğretim'ime dair küçük bir hap veremem kesinlikle. "Yer"

böylece, örneğin bir yüzey bir küre midir yoksa bir halka mıdır bilmenin söz konusu olduğu, yapı anlamındaki topolojide ifade ettiğinden bambaşka bir kapsama sahip olacaktır, zira onunla yapılabilecek şey hiç de aynı değildir. Ama söz konusu olan bu değil. Yer bambaşka bir anlama sahip olabilir. Söz konusu olan sadece, benim geldiğim, ve, madem öğretim var, beni öğretme durumuna koyan yerdir.

Pekala, işte bu yer, ortak yazgı olan şeyin düzlemine kaydedilmelidir. Bir eylemin sizi, sağdan ya da soldan, rastgele öylece ittiği yeri işgal edersiniz. Öyle durumlar oldu ki, doğrusunu söylemek gerekirse, hiç de bunların benim yazgım olduğuna inanmıyordum, ve işte, ben de ipleri elime almak zorunda kaldım.

Her şey şunun etrafında döndü ki psikanalistin işlevi, kendiliğinden açık değildir, ona statüsünü, alışkanlıklarını, referanslarını ve tabii dünyadaki yerini vermeye gelince iş, bu tek başına aşikar değildir.

İlk başta bahsettiğim yerler vardır, topolojik yerler, özler düzenindeki yerler ve bir de dünyadaki yer var. Bu genelde itişip kakışılarak edinilir. Kısacası, bu size umut bırakır. Ne kadar olursanız olun, hepiniz, birazcık şansla sonunda belli bir yeri tutarsınız. Bundan daha öteye gitmez.

Benim yerime gelince, mesele 1953 yılına kadar gider. O sıra, Fransa'daki psikanaliz içinde, kriz dönemi denilebilecek bir zamandaydık. Gelecekte psikanalizin statüsünü belirleyecek belli bir düzenlemeyi oturtmak söz konusuydu.

Tüm bunlara büyük seçim vaatleri eşlik eder. Falancayı izlerseniz, denir bize, psikanalistlerin statüsü, başta tıbbi olmak üzere her türden resmi onaya, desteğe hızla kavuşacak.

Bu türden vaatlerde hep olageldiği gibi, hiçbir şey yerine getirilmedi. Yine de belli bir düzenleme gerçekleştirildi.

Bu adet değişikliğinin, son derece olumsal nedenlerden dolayı, herkese uygun olmadığı görüldü. Meseleler oturtulamadıkça, çekişmeler oldu, ki buna anlaşmazlık deniyor.

Bu curcuna içinde, kendimi belli sayıda insanla birlikte bir salda buldum. On yıl boyunca, bana inanınız, elimizdekilerle idare ettik. Kesinlikle kaynaklardan yoksun değildik, sefalete düşmedik. Tüm bunların ortasında, psikanaliz üzerine söylemem gereken şeylerin belli bir önem kazandığı ortaya çıktı.

Bunlar tek başlarına olan şeyler değil. Psikanalizden öylece söz edilebilir, ah, ve ondan bu şekilde söz edildiğini

doğrulamak çok kolaydır. Kendine gerçekten hep aynı şeyi tekrar etmemeyi ve, her ne kadar zaten bilindik olanın bilinmesi bütünüyle gereksiz olmasa da, zaten dolaşımda olanı söylememeyi kural olarak koyup psikanalizden her gün söz etmekse biraz daha az kolaydır. Ama zaten dolaşımda olan size biraz arzulanacak şey bırakıyormuş gibi göründüğünde, size temelden yanılgıya düşüyormuş gibi göründüğünde, o zaman yankıları bambaşka olur.

Herkes psikanaliz üzerine yeterli bir fikri olduğuna inanır. "Bilinçdışı, şey işte, bilinçdışıdır." Artık herkes bir bilinçdışı olduğunu biliyor. Artık sorun yok, itiraz yok, engel yok. Peki ama nedir bu bilinçdışı?

Bilinçdışı, onu olduk olası biliyoruz. Elbette bilinçdışı olan bir sürü şey var ve hatta felsefede çok uzun zamandır herkes bundan bahsediyor. Ama psikanalizde, bilinçdışı, sıkı düşünen bir bilinçdışıdır. Şu bilinçdışında karıştırdığı haltlar, delilik. Düşünceler, diyorlar.

Aman dikkat, bir dakika. "Eğer bunlar düşünceyse, bilinçdışı olamaz. O düşündüğü an, düşündüğünü düşünür. Düşünce kendi kendisine açıktır, düşündüğümüzü bilmeden düşünemeyiz."

Elbette, bu itirazın artık hiçbir ağırlığı yok. Herhangi biri burada neyin çürütülebilir olduğuna dair gerçekten

bir fikir geliştirdiği için değil. Çürütülebilirmiş gibi görünür ama çürütülemez. İşte tam da budur bilinçdışı. Bu bir olgudur, yeni bir olgu. Bunu, yani bilinçdışı düşüncelerin olabileceğini açıklayan bir şeyi düşünmekle başlamak gerekecektir. Bu, kendiliğinden açık değildir.

Aslında, hiç kimse gerçekten buna canla başla girişmiş değildir, oysa bu son derecede felsefi bir sorudur.

Size hemen benim meseleyi bu ucundan tutmayacağımı söyleyeyim. Meseleyi ele aldığım ucun bu itirazı kolayca hallettiği görüldü, ama bu artık bir itiraz bile değil, çünkü herkes zaten bu konuda ikna olmuş durumda.

Bilinçdışı, eh işte sonra, kabul edildi ve ardından başka birçok şeyin daha, paket halinde, darmadağınık bir şekilde kabul edildiğine inanıldı ve bu yolla herkes psikanalizin ne olduğunu bildiğini sandı, psikanalistler hariç, ki can sıkıcı olan da buydu. Onun ne olduğunu bilmeyen bir tek onlardır.

Psikanalizin ne olduğunu bilmemekle kalmazlar, ama belli bir noktaya kadar, bunda kesinlikle haklılık payı vardır. Onu hemen, öylece, bildiklerini sansaydılar, durum ciddileşirdi ve artık psikanaliz diye bir şey olmazdı. Nihayetinde, herkes hemfikirdir, psikanaliz, rafa kaldırılmış bir meseledir, ama psikanalistler için böyle olamaz.

Böylece işler ilginç bir hal almaya başladı. Bu durumda iki şekilde hareket edilebilir.

İlki, olabildiğince rüzgarla birlikte gitmeye çalışmak ve onu tartışma konusu yapmaktır. Teknisyenlerin, iş en merkezi, en asli olanın ne olduğuna geldiğinde meselenin içinden çıkamayacaklarını anlayarak susup oturmaya mecbur kaldıkları bir işlem, bir deneyim, bir teknik, bunu görmek fena olmazdı, ha! Bu bayağı bir sempati uyandırırdı, çünkü her şeye rağmen ortak yazgımıza ilişkin bu türden bir sürü şey vardır ve işte bunlar tam da psikanalizin meşgul olduğu şeylerdir.

Fakat işte, yazgı psikanalistlerin hep karşıt tutumu benimsemesine neden oldu. Onlar kesinlikle bildiklerini söylemezler, ama bunu ima ederler. "Ucundan kıyısından biliyoruz, ama bu konuda, dilimizi tutalım, aramızda hallederiz." Bu bilme alanına, basitçe, psikanalizini yaptırmaktan ibaret olan benzersiz bir deneyimden girilir. Ondan sonra, konuşulabilir. Konuşulabilir, konuşuluyor demek değildir. Konuşulabilirdi. Konuşulabilirdi eğer istenseydi ve eğer bizim gibi, bilen insanlarla konuşulsaydı istenirdi, ama o zaman da bu ne işe yarar ki?

Bu yüzden, bilen insanların olduğu gibi bilmeyenlerin yanında da susulur, zira bilmeyenler bilemez.

Her şeye rağmen, bu tutum savunulabilirdir. Delili de savunuluyor olmasıdır. Bununla birlikte, herkesin hoşuna gitmez. Fakat psikanalistin bir zayıflığı vardır, öylece, bir yerlerde. Bu çok büyük bir zayıflıktır.

Şimdiye kadar söylediklerimin hepsi size komik görünebilir, ama bunlar zayıflıklar değildirler, bu tutarlıdır. Yalnız, analiste tavrını değiştirten bir şey vardır ve işte bu noktada tutarsız hale gelmeye başlar.

Psikanalist zayıflığına, eğilimine kendisini bırakmamaya dikkat etmesi gerektiğini bilir ve gündelik pratikte, elbette, ayağını denk alır. Buna karşılık, toplu olarak alındıklarında psikanalistler, bir yığın, bir alay olduklarında kendilerinin *herkesin iyiliği için* orada olduklarının bilinmesini isterler.

Bunlar yine de, bireyin iyiliği için, uğraştıkları kişinin iyiliği için fazla hızlı gitme zayıflığına kapılmamaya çok dikkat ederler, çünkü çok iyi bilirler ki insanların iyiliğine onu isteyerek ulaşılamaz ve çoğu zaman, tam tersi olur. Neyse ki bu, yine de, deneyimlerinden yola çıkarak edindikleri bir fikirdir.

Daha onların, dışarıda, psikanalizin gerçek propagandacıları olmaları gerekir, oysa çoğu insanın yakınının iyiliğini, bunu onun için çok fazla isteyerek

sağlayamadığını bilmesi sağlığa yararlı olacaktır. Bu iş görürdü.

Hayır, temsil edilen gövde (meslek birliği) olarak psikanalistler kesinlikle doğru tarafta, kazanan tarafta olmayı isterler. O zaman, bunu ispatlamak için, yaptıklarının, söylediklerinin zaten bir yerlerde bulunduğunu, bunun zaten söylendiğini, bununla karşılaşıldığını göstermeleri gerekir. Başka bilimlerde aynı kavşağa gelindiği zaman, benzeri bir şey söylenir, yani bunun o kadar da yeni olmadığı, bunun zaten düşünüldüğü.

Böylelikledir ki bu bilinçdışı eski söylentilere katılır ve Freudcu bilinçdışının bugüne kadar "bilinçdışı" denen şeyle kesinlikle hiçbir alakası olmadığını görmeye olanak tanıyan sınır silinir.

Bu sözcük kullanılmıştır, ama bilinçdışının bilinçdışı olması onun ayırt edici niteliği değildir. Bilinçdışı olumsuz bir nitelik değildir. Bedenimde bilincinde olmadığım bir sürü şey vardır, bu ise kesinlikle Freudcu bilinçdışının bir parçası değildir. Bedenin bilinçdışı işleyişinin Freudcu bilinçdışında söz konusu olması, orada bedenle zaman zaman ilgilenildiği için değildir.

Size bu örneği veriyorum çünkü konunun fazla dışına çıkmak istemiyorum. Sadece, onların bahsettikleri cin-

selliğin biyologların bahsettiğiyle aynı şey olduğuna inandırmaya kadar bile gittiklerini ekleyeceğim. Kesinlikle değil. Saçma sapan laflar.

Freud'dan beri, psikanalitik ekip kendi propagandasını, "boniment" [yutturmaca] kelimesinin çok güzel ifade ettiği bir üslupta yapıyor. Bir iyi *(bon)* var, bir de size az önce söz ettiğim iyilik *(bien)*. Bu gerçekten psikanalistlerde ikinci bir doğa haline gelmiştir. Kendi aralarında oldukları zaman, gerçekten bahis konusu olan, canlarını sıkan, hatta aralarında ciddi anlaşmazlıklara neden olan sorunlar, bilenler için sorunlardır. Ama bilmeyenlere, onlar için yol, giriş kapısı, basamak yaratmaya yönelik şeyler anlatılır. Bu kabul görmüştür, psikanalitik üslubun bir parçasını oluşturur.

Savunulabilir, takınılabilir bir tutumdur. Artık tutarlı diye adlandırılan şeyin alanında değildir hiç de, ama, her şeye rağmen, dünyada bu temeller üzerinde yaşamını sürdüren pek çok şey biliyoruz. Benim boşuna "propaganda" diye nitelendirmediğim belli bir düzlemde hep yapılmış olan şeyin bir parçasıdır bu. Bu sözcüğün tarihte ve sosyolojik yapıda kesin bir kökeni vardır. *Propaganda fidei*[6] [İnancın yayılması]. Bu

[6] Resmi adı "*sacra congregatio christiano nomini propagando*" olan Kutsal *Propaganda Fidei* cemaati, Katolikliğin yayılmasıyla ve Katolik olmayan ülkelerde dini meselelerin düzenlenmesi ve idaresiyle görevli bir birimdir. On yedinci yüzyılda yeni ya da yakın zamanda keşfedilen ülkelerle iletişim zorunluluğu neticesinde kurulmuştur. (ç.n.)

Roma'da bir yerde bulunan bir binanın adıdır, herkes girip çıkabilir buraya. Bu yüzden yapılıyor, ve hep yapıldı. Mesele psikanalizle ilişkili olarak savunulabilir olup olmadığı.

Psikanaliz basitçe bir tedavi yolu, bir ilaç, bir yakı, bir kocakarı ilacı, tüm bu iyileştiren şeyler midir? İlk bakışta, neden olmasın? Yalnız, psikanaliz kesinlikle bu değildir.

Hem itiraf etmek gerekir ki eğer bu olsaydı, kendimize gerçekten onu neden benimseyeceğimizi sorarız, zira bu gerçekten tüm yakılar içinde katlanılması en bıktırıcı olanlardan biridir. Her şeye rağmen, gelip adamın birini yıllarca haftada üç kez görmekten ibaret olan bu cehennemi işe insanlar bulaşıyorsa, sebep bunun yine de kendi içinde ilginç bir şey taşımasıdır. Bunun neden sürdüğünü açıklamak için, "aktarım" gibi anlamadığımız sözcükleri kullanmak yeterli değildir.

Yalnızca meselenin kapısındayızdır. Başlangıçtan başlamak zorundayım, eğer kendimi de, sanki sizin psikanaliz hakkında bir şeyler bildiğinize inanıyormuşum gibi yapmaktan ibaret olan bir *boniment* haline düşürmek istemiyorsam.

Bu yüzden başlangıca belli sayıda apaçık gerçeği yerleştirmek zorundaydım. Burada söylediklerimin hiçbiri yeni değil. Sadece yeni olmamakla kalmıyor, gün gibi

ortada. Anlatılan her şeyin aslında psikanalize ilişkin umumi[7] açıklamalar olduğunun, yutturmaca olduğunun herkes gayet farkında. Kimsenin bundan şüphesi yok, zira, belli bir zaman sonra, yutturmaca belli olur.

Pekala, tuhaf olan, görüyorsunuz ya, 1967'deyiz ve kabaca bu yüzyılın başında –hatta Freud'un yalnızken yaptığı şeyi "psikanaliz" diye adlandırmak istiyorsak, meseleyi biraz daha geri götürüp dört beş yıl daha koyalım– başlayan bu şey –işte o hala burada.

Psikanalizin, tüm bu yutturmacalara rağmen, hala eli ayağı tutuyor, gözü kulağı duyuyor ve hatta belli bir saygı görüyor, saygınlığa sahip, tamamıyla benzersiz bir oturaklılık etkisi var, eğer yine de her şeye karşın bilimsel zihnin taleplerini düşünüyorsak. Zaman zaman, bilimci olanlar rahatsız oluyor, itiraz ediyor, omuz silkiyor. Ama bundan geriye yine de bir şeyler kalıyor, o derece ki psikanaliz konusunda en hoş olmayan değerlendirmeleri yapabilen insanlar başka zamanlarda psikanalizin şu ya da bu olgusuna, hatta şu ya da bu ilkesine, ya da aynı reçetesine başvuruyor, bir psikanalisti alıntılıyor, belli bir deneyimin getirisini psikanalitik deneyimin getirisi olarak anıyorlar. Bu düşünmeye iten bir durum gene de.

---

[7] *Ad usum publicum:* halkın, genelin kullanımına açık, umumi anlamında [ed.n.].

Tarih boyunca bu yutturmacalardan çok olmuştur, ama daha yakından bakıldığında, böylesine sürüp gideni de olmamıştır hani. Bu durum bir şeye karşılık geliyor olmalı, psikanalizin kendisinde barındırdığı, tam da bu ağırlığa, bu saygınlığa neden olan bir şeye. Bu psikanalizin kendisine sakladığı bir şey, bunu öyle bir konumda yapıyor ki benim bazen onu, layık olduğu "bölge-dışı" (*extra-territoriale*) adıyla adlandırdığım bile olmuştur.

Bu nokta üzerinde durmaya değer. Her halükarda, bu, burada giriş yapmayı denediğim meselenin ana kapısıdır.

Aslında, psikanalizin ne olduğunu hiç bilmeyen insanlar vardır yine de, onun bir parçası olmayan, ama ondan söz edildiğini duymuş insanlar, [psikanaliz hakkında] duydukları o kadar kötüdür ki "psikanaliz" sözcüğünü bir işletim tarzını adlandırmak söz konusu olduğu zaman kullanırlar. Size şöyle bir kitap yumurtlayacaklardır, *Alsace-Lorraine'in Psikanalizi* ya da *Ortak Pazarın Psikanalizi.*

Bu gerçekten ilk adımdır, ama kendini çok açıkça ifade etme gibi bir üstünlüğü vardır, hem de kullandığımız bazı kelimeleri kuşatan gizeme gerektiğinden fazla gönderme

yapmaksızın, bu kelimeler içlerinde kendi şok-etkilerini taşır, anlamlıdırlar. Bu kelimeleri işittikten sonra şöyle bir silkinmek ve sorular sormaya başlamak gerekir. Örneğin "hakikat" kelimesi. "Hakikat" nedir?

İşte, "psikanaliz" bu sözcüklerden biridir. İlk bakışta, herkes bunun apayrı bir şey demek istediğini hisseder, özellikle de hakikat, bu durumda, bu kelimeye, yani psikanalize, biçemini veren bir temsil tarzında eklemlenir ve deyim yerindeyse onun ikincil kullanımına yol açar.

Söz konusu hakikat, tam da onu temsil eden mitik imgedeki gibidir. Bu doğada saklı bir şeydir, ve sonra [ortaya] çıkar, yine bir o kadar doğallıkla kuyudan çıkar. *O çıkar*, ama bu yeterli değildir, *o söyler*. O bir şeyler söyler, genelde beklenmedik şeyler söyler. Mesela şu söylendiği zaman duyduğumuz budur: "Sonunda bu mesele hakkındaki hakikati biliyoruz, birisi doğruyu açıkça söylemeye başladı." "Psikanaliz"den bahsedildiği zaman, yani ona ağırlığını veren bu bir şeye göndermede bulunulduğu zaman, söz konusu olan budur, ve buna şaşırtma etkisi diye adlandırılan uygun bağlılaşık etki de dahildir.

Öğrencilerimden biri, bir gün sarhoşken –bu bir zamandır sürekli başına geliyor, çünkü zaman zaman hayatında, hani derler ya, onu çarmıha geren meseleler oluyor– bana, Me-

sih İsa türünden bir adam olduğumu söyledi. Benimle dalga geçiyordu, değil mi ya, bu apaçık. Benim bu vücut bulma ile hiçbir alakam yok. Ben daha ziyade Pontius Pilatus [8] tarzı bir adamım.

Pontius Pilatus'un şansı yoktu, benim de yok. Gerçekten genel geçer ve söylemesi kolay şöyle bir şey demiştir: "Hakikat nedir?" Şansı yoktu, soruyu bizzat Hakikat'in kendisine sordu. Bu onun her türden düşman kazanmasına mal oldu ve iyi bir namı yoktu.

Claudel'i[9] çok severim. Benim zaaflarımdan biridir, çünkü ben kesinlikle "thala"[10] değilim. Claudel, her zaman sahip olduğu o kahinlere yaraşır inanılmaz dehasıyla, Pontius Pilatus'un yaşamına birkaç yıl fazladan eklemiştir.

Pilatus gezintiye çıktığında, der, ne zaman, –elbette Claudel'e özgü dilde– bir idol diye adlandırılan şeyin önünde geçse (san-

---

[8] Pontius Pilatus (*fr.* Ponce Pilate), M.S. 26-36 yılları arasında Roma İmparatorluğu'nun Yahudiye eyaletinde valilik yapmıştır. Hz. İsa tutuklanıp "halkı isyana teşvik etmek" suçuyla yargılanmaya başlandığında Pontius Pilatus mahkemeye başkanlık etmiştir. Yargılama sırasında Pontius'un karısı Procula, İsa'yı rüyasında gördüğünü ve onun adına acı çektiğini söyleyerek, eşinden İsa'yı ölüm cezasından kurtarmasını istemiştir. Procula'nın bu isteği kabul edilmediyse de Pilatus yargılamadan çekilmiştir. Procula, Ortodokslar arasında azize olarak anılmaktadır (ç.n.).

[9] Paul Claudel (1868-1955) ünlü Fransız şair, oyun yazarı, denemeci, diplomat ve Fransız Akademisi üyesi (ç.n.).

[10] "Katolik" yerine söylenen argo sözcük, Fransızca *ce qui vonT A LA messe* (*ayine gidenler*) tabirinden türemiştir (ç.n.)

ki bir idol iğrenç bir şeymiş gibi, peh), işte, sanırım, tam da gerekmediği yerde, bizzat Hakikat'in kendisine hakikat sorusunu sormak için, ne zaman bir idolün önünden geçse, puf, idolün karnı açılırmış ve onun sadece bir kumbara olduğu görülürmüş.[11]

İşte, benim başıma gelen de aşağı yukarı aynısı. Benim psikanalitik idollere yaptığım etkiyi bilemezsiniz.

Baştan alalım.

Bu meselelere adım adım yaklaşmak gerektiği aşikar. İlk etapta, bu, hakikat adımıdır. Hakikat hakkında söylenenlerden sonra, ya da konuştuğu zamandan beri onun söylediğini sandığımız şeyden sonra, psikanaliz, doğal olarak, artık hiç kimseyi şaşırtmıyor.

Bir şey söylenmiş ya da belli kereler yeniden söylenmiş olduğu zaman, ortak bilince karışır. Max Jacob'un söylediği gibi, ve benim yazılarımdan birinde, "doğru[12] her zaman yenidir"in sonunda yeniden işlemeye çalıştığım gibi, ve doğru olacaksa onun yeni olması gerekir. Hakikatin söylediğini, gündelik söylemin onu yinelediğiyle tam tamına aynı şekilde söylemediğine inanmak gerekir.

---

[11] Burada Lacan, Paul Claudel'in *"La Mort de Judas; le Point de vue de Ponce Pilate* (1934) [Yahuda'nın Ölümü, Pontius Pilatus'un Bakış Açısı] adlı oyununa gönderme yapıyor (ç.n.).

[12] *Vérité*, hem hakikat hem de doğruluk olarak karşılanabilir. Biz doğrudan etik bir tınıdan uzak durmak için kavramı "hakikat" olarak karşıladık; *vrai* ise doğru olarak karşılanmıştır [ed.n.].

Hem sonra, değişmiş olan şeyler var.

Psikanalitik hakikat şuydu ki, hakikatin yorumuyla ilgili olarak gizlice hazırlanan her şeyde, temelde pek önemli bir şey vardı, yani cinsel yaşam.

Bu doğru mu değil mi?

Eğer doğruysa, bunun yalnızca o zamanlar hala, cinselliğin her bir insanın yaşamında şimdi herkesin yaşamında taşıdığı ağırlığa sahip olduğu Viktorya döneminin tam ortasında bulunulduğu için böyle olup olmadığını bilmek gerekir.

Artık yine de bazı şeyler değişti. Cinsellik çok daha aleni bir şey. Aslında, psikanalizin bunda büyük bir etkisi olduğuna inanmıyorum. Sonuçta, eğer psikanalizin bununla bir ilgisi varsa, bunun tam da benim söylemekte olduğum şey olduğunu, yani bunun gerçekten psikanaliz olmadığını akılda tutalım.

Şu anda, cinselliğe yapılan gönderme, kendinde, hiç de bahsettiğim gizli olanın bu açığa çıkışını oluşturabilen bir şey değildir. Cinsellik, muhtelif şeylerdir, gazeteler, kıyafetler, hal hareket tarzı, güzel bir günde, açık havada, pazar yerinde küçük oğlan ve kız çocuklarının bunu yapış tarzıdır.

Onun cinsel yaşamı, bunu özel bir imla ile yazmak gerekir.

Şeyleri yazma biçimlerimizi değiştirmeyi dönüştürmeyi denemekten ibaret olan alıştırmayı şiddetle tavsiye ederim. *Ça visse exuelle*[13], iş bu noktaya geldi.

Bu oldukça açıklayıcı bir alıştırmadır, hem sonra, gündemdedir de. Yemeğe düşkün insanların iştahını kabartmak için, şimdilerde, dilbilimde her şey fırlatılıp atıldığından, bunu başarısızlık olarak görmekte olanlar için, Bay Derrida gramatolojiyi icat etti. Ona uygulamalar bulmak lazım. İmlayla oynamayı deneyin, bu ikircimi ele almanın belli bir biçimidir ve boşuna da değildir. *Ça visse exuelle* formülünü yazarsanız, bu daha öteye gidebilir, göreceksiniz. Bu bazı şeyleri aydınlatacaktır, zihinlere bir parça ışıltı getirecektir.

Ça visse'in oldukça *exuelle* olması, psikanalitik hakikat konusunda elbette büyük bir karışıklık olduğu anlamına gelir.

Psikanalistler buna çok duyarlıydılar, söylemeliyim, işte bu nedenledir ki başka şeylerle meşgul oluyorlar. Psikanalitik çevrelerde artık asla cinsellikten söz edildiğini duymazsınız. Psikanaliz dergilerini bir açın bakalım, olabilecek en iffetli şeylerdir bunlar. Artık düzüşme hikayeleri anlatılmıyor,

---

[13] *Onun cinsel yaşamı*, Fransızca *sa vie sexuelle* olarak yazılmakta ve "sa vi seksüel [saviseksüel]" diye okunmaktadır. Lacan burada yazımı değiştirip bozuyor ve yine "sa vis eksüel [saviseksüel]" diye okunan bir öbek oluşturuyor. *Visser* fiili "vidalamak, bura bura sıkıştırmak" gibi anlamlara gelir. Yeni öbek "o vidalıyor cinsel, o düzüşüyor" şeklinde çevrilebilir (ç.n.).

bu da günlük gazeteler için iyi bir şey. Ahlak alanında geniş kapsamlı şeylerle ilgileniliyor, yaşam içgüdüsü gibi. Ah, çok *yaşam içgüdüsel* olalım, aman ölüm içgüdüsünden sakınalım. Bakın, burada büyük temsile, daha üst mitolojiye giriyoruz.

Tüm bunların dizginlerini ellerinde tuttuklarına gerçekten inanan insanlar var, bu insanlar bize bundan sanki bunlar gündelik manipülasyon nesnesiymişler gibi bahsederler, ama o zaman, bu nesneler arasında, teğet ile doğru kesişim arasında, güçten büyük bir tasarrufla, iyi bir denge tutturmak söz konusu olur.

Peki nihai amaç ne biliyor musunuz? Tüm bunların ve bunlardan kaynaklanan bilimsel mercilerin ortasında, şu ağdalı sözcükle güçlü ben (*moi fort*), ben kalesi (*fort moi*) diye adlandırılan şeyi elde etmek.

Oluyor oluyor. İyi iş çıkarıyorlar. Budur, güçlü ben. Elbette ya, iyi çalışan olmak için direşken bir bene sahip olmak gerek. Bu her düzeyde yapılıyor, hastalar düzeyinde, sonra psikanalistler düzeyinde.

Gelgelelim, insan psikanalitik tedavinin ideal amacının, bir beyefendinin öncekinden biraz daha çok para kazanması ve, iş kendi cinsel yaşamına geldiğinde, eşinden talep ettiği ılımlı yardıma sekreterinden aldığı yardımı eklemesi olup olmadığını kendine sorabilir. Adamın birisi o

zamana kadar bu konuda bazı sıkıntılar çekiyorken, yani basitçesi cehennem hayatı yaşıyorken, ya da farklı düzeylerde, büroda, işte ve hatta –neden olmasın?– yatakta başınıza gelebilecek şu küçük ketlemelerden bazılarına maruz kalıyorken, bu genelde çok iyi bir sonuç olarak görülür.

Tüm bunlar ortadan kalktığında, ben güçlü ve dinginken, derler ya, kıç [takıntısı] üstbenle barış sözleşmesi imzaladığında ve artık o [id] aşırı kaşınmadığında, ne ala, her şey yolundadır. Cinsellikse buralarda tamamen ikincildir.

Sevgili dostum Alexandre[14] –zira o bir dosttu, ve budala değildi, ama Amerika'larda yaşadığı için, siparişe göre cevap veriyordu– bile demişti ki cinsellik bir fazlalık etkinliği olarak düşünülür. Anlıyorsunuz ya, her şeyi usulüne uygun yapınca, vergileri düzenli ödeyince, o zaman fazlalık olan, cinselin payıdır.

İşlerin bu noktaya gelmesi için bir yerlerde bir hata olması gerek. Aksi takdirde, psikanalizin yerleşmesi ve hatta dünyada yolunca yordamınca karargahlarını kurması ve sonra da bu ipe sapa gelmez tedavi tarzını başlatması

[14] Franz Alexander (1891–1964), Macaristan doğumlu analist, 1932'de Chicago Psikanaliz Enstitüsü'nü kurdu (ç.n.).

için zorunlu olmuş olan devasa teorik kolaylaştırma gerçekten açıklanamaz. Bu noktaya gelinecekse bu kadar söze ne hacet? Yine de yolunda gitmeyen bir şeyler olmalı. Herhalde başka bir şey aramak gerekecek.

İlk başta kendimize, cinselliğin bir kez hakikat işlevi alması için bir sebep olması gerektiğini söyleyebilirdik – yalnızca bir kereye mahsussa, tam da bu yüzden, yalnızca bir kere değildir. Her şeye rağmen, cinsellik bu kadar da kabul edilemez bir şey değildir. Hem sonra, bir kez bu işlevi kazandıysa, onu muhafaza eder.

Söz konusu olan gerçekten elin erişimindedir, her halükarda, tedavi sonuçlarından değil de ciddi şeylerden bahsettiğinde buna tanıklık eden psikanalistin erişimindedir. Elin erişiminde olan, cinselliğin hakikatte delik açmasıdır.

Cinsellik tam da, deyim yerindeyse, doğrunun ne olduğu konusunda kimsenin hangi adımı atacağını bilmediği alandır. Cinsel ilişkiye gelince, hep gerçekten ne yaptığımız sorusu sorulur –birine "seni seviyorum" dediğimiz durumdan bahsetmeyeceğim, çünkü herkes bilir ki bu budalaların ağzına yaraşır, ama kastettiğim biriyle cinsel ilişki kurduğumuz, ve bunun bir yerlere doğru gittiği, bir edim olarak adlandırdığımızın biçimini aldığı durumdur.

Bir edim, başınıza öylece gelen bir şey değildir, analitik teorinin gayet doğallıkla ve sık sık söylediği gibi, harekete geçirici bir boşalma *(décharge motrice)* değildir –her ne kadar, bazı hilelerin, çeşitli kolaylıkların, ya da hatta hoş olmayan belli bir yakınlığın tesisinin yardımıyla, cinsel edimi sonunda artık bir bardak su içmekten daha fazla önemi olmayan bir şey haline getirmeyi başarsak bile.

Bu doğru değildir, ve çabucak da farkına varırız bunun, çünkü gerçekten de bir bardak su içtiğiniz ve ardından da ishal olduğunuz olur. Bu, şeyin özünden kaynaklanan sebepler dolayısıyla tek başına vuku bulmaz, başka bir deyişle, bu ilişkide, kendimize, örneğin bir erkeksek, gerçekten erkek olup olmadığımızı, ya da bir kadın için, gerçekten kadın olup olmadığımızı sorarız. Bunu kendine soran, yalnızca eş değildir, her birimiz, bizzat kendimiz sorarız bunu ve bu önem taşır, herkes için önem taşır ve hemen önem taşır.

Öyleyse, hakikatte bir delikten söz ettiğimde, bu, doğal olarak, kaba bir metafordur, ceketteki bir delik değildir, cinsel olanda, yani tam da onun ortaya çıkma konusundaki yetersizliğine ilişkin olanda beliren olumsuz yandır. Bir psikanalizde söz konusu olan işte budur.

Kuşkusuz, meseleyi bu şekilde rayına oturtmaya başlayınca, bu noktada kalamayız. Bunun gibi, gerçekten güncel, herkesi ilgilendiren bir sorudan yola çıkınca, Freud'un başından beri "cinsellik" diye adlandırdığı şeyin anlamında bir yenilenme hissedilebilir.

Freud'un sözcükleri yeniden canlanır, başka bir önem kazanır. Hatta o zaman bu sözcüklerin edebi önemlerini fark ederiz, başka bir deyişle bunların, harfler (*lettres*) olarak, söz konusu edilen şeyin manipülasyonuna ne kadar uygun olduklarını fark ederiz. İdeal olan elbette meseleyi benim onları olanca kuvvetimle itmeye başladığım kadar uzağa itmektir. Edebiyatçıları ittim, son raddelerine kadar ittim, yani ta, ikircimden kaçınmak istediğimizde sonunda dili yaratmayı başardığımız noktaya kadar ittim, başka deyişle dili yazılı harflere (*littéral*), matematiğin harflerine indirgeyinceye kadar.

Bu bizi dosdoğru benim ikinci bölümüme götürür, öğretim'imin kaynağına.

2

Bakınız, burada, her şey az önce söylediklerimin tersi. Size yerin, ilinek olduğunu söyledim. Nihayetinde,

kimsenin dengesini yitirip içine düşmek istemeyeceği, bu sözü edilen deliğe itildim. Eğer ciddi ciddi dövüşüyorsam, bunun nedeni, bu bir kez başladı mı, öylece durup kalamayacak olmamızdır.

Şimdi, köken konusuna gelince, şey, bu kesinlikle kulağınıza ilk geldiğinde size esinlediği şey anlamına, yani öncelikle de bunun ne zaman ve neden başladığını bilmek anlamına gelmiyor.

Size Sorbonne'da ya da başka edebiyat fakültelerinde yazılan tezlerde soylu biçimde benim düşüncemin ya da hatta benim pratiğimin kökenleri diye adlandırılan şeyden söz etmiyorum. İyi niyetli biri benim size Bay de Clérambault'dan bahsetmemi istiyordu, ama size bundan söz etmeyeceğim, çünkü, gerçekten, yeri değil.[15]

Clérambault'nun bana bazı getirileri oldu. Bana basitçe önümde ne olduğunu öğretti, bir deli. Bir psikiyatra uygun olduğu üzere, bana bunu ben ile o, yani sonuçta dünyadaki en tedirgin edici şey olan bir deli arasına çok hoş küçük bir teori, mekanikçilik, sokarak

---

[15] Gactan Gatian de Clérambault (1872–1934), Fransız psikiyatr. Lacan 1920'lerin sonunda onunla çalışmıştır ve erotomania ve zihni otomatizm konusundaki çalışmalarının Lacan'ın erken çalışmaları üstünde önemli etkisi olmuştur (ç.n.).

öğretti. İnsan psikiyatr olduğu zaman hep bir şeyler sokar araya.

Öyleyse, karşımızda, Clérambault'nun "zihinsel otomatizm" dediği şeye sahip bir adam vardır, yani bu öyle bir adam ki emir almadıkça, biz ona "şunu yapmakta, küçük yaramaz" demedikçe tek hareket yapamaz. Eğer bir psikiyatr değilseniz, diyelim sadece insani, öznelerarası, sempatik bir tutuma sahipseniz, bir adam gelip de size benzeri bir şey anlattığında, bu feci halde aklınızı başınızdan alır. Bu şekilde yaşayan, biri "Bak şuna, kolunu uzatıyor, kerata" demedikçe tek hareket yapamayan bir adam, yine de harika bir şeydir, ama eğer bunun bir yerde bir tür mekanik etkinin, kıvrımlarınızı gıdıklayan ve dahası kimsenin hiç görmediği bir şeyin etkisi olduğuna hükmettiyseniz, nasıl sakinleştiğinizi görürsünüz. Clérambault bana psikiyatrın statüsünün ne olduğu hakkında çok şey öğretti.

Doğal olarak, onun adlandırmasıyla zihinsel otomatizm üstüne, dersimi aklımda tuttum. Çoğu insan o zamandan beri bu olguyu fark etti ve onu aşağı yukarı aynı sözcüklerle tarif etti, ama bu, ilk ağızdan duyunca paha biçilmez olduğu anlamına gelmiyor. Bununla birlikte, o, meseleyi çok iyi görüyordu, zira yine de ondan

önce hiç kimse bu zihinsel otomatizmin doğasını fark etmemişti. Üstünü daha da kalın örttükleri için değilse neden. Bazen kendileriyle delileri arasına o kadar çok "Edebiyat-fakültesi" koyuyorlardı ki olguları göremiyorlardı bile.

Bugün bile, halüsinasyonu daha çok anlayabilir, tamamen farklı biçimde betimleyebiliriz. Gerçekten psikanalist olmak yeterli, ama öyle değiller. Tam olarak değiller, çünkü psikanalist olsalar da, psikanalist olunmasına rağmen hala zihinsel hastalık diye adlandırılan şeyle aralarındaki soylu mesafeyi koruyorlar. Neyse, boş verelim.

Öğretim'imin kökenine gelince, şey, bundan, başka kökenler meselesi hakkında olduğundan daha fazla söz edemeyiz.

Öğretim'imin kökeni gayet basit, oldu olası orada duruyor, çünkü zaman sözünü ettiğimiz şeyle birlikte doğdu. Gerçekten de, benim öğretim'im, basitçe söylersek dildir, kesinlikle başka bir şey değil.

Çoğunuz için, böylesi bir fikir kulağınıza bu yankıyla muhtemelen ilk kez geliyor, zira burada henüz Aydınlanma çağına girmemiş hayli kişi olduğunu sanıyorum. Muhtemelen burada hayli insan dilin bir üstyapı oldu-

ğuna inanıyor. Bay Stalin bile buna inanmıyordu.[16] Eğer böyle başlanırsa, işlerin kötü gideceğinin, ve cesaret edip gelişmiş diyeceğim –muhtemelen bunu nedenini size söylemek için vaktim olmayacak– bir ülkede, bunun yankıları olacağının farkına varmıştı. Üniversitede yapılan bir şeyin yankılarının olduğu çok nadirdir, çünkü Üniversite düşüncenin asla yankısının olmaması için yaratılmıştır. Ama gemi azıya alınca, 1917'de bir yerde olduğu gibi, Bay Marr[17] dilin bir üstyapı olduğunu beyan edince, bunun

[16] *Bkz.* J. V. Stalin, "*Marksizm ve Dil*", Evrensel Basım, 2005, çev. S. Nasuhoğlu: "Bu bakımdan dil, üstyapıdan köklü bir biçimde ayrılır. Dil belirli bir toplumdaki şu ya da bu, eski ya da yeni bir altyapının ürünü değil, toplumun ve altyapıların yüzyıllardır süregelen tarihlerinin bir ürünüdür; belli bir sınıfın değil, bütün bir toplumun, toplumun bütün sınıflarının gereksinimlerini karşılamak için yaratılmıştır. Tam da bu nedenle, toplum için tek bir dil olarak, toplumun tüm üyeleri, tüm halk için ortak dil olarak yaratılmıştır. Bundan dolayı dilin insanlar arasında bir haberleşme aracı olma işlevi, diğer sınıfların zararına tek bir sınıfa değil, toplumun tüm sınıflarına eşit ölçüde hizmet etmektedir. Gerçekte bu, bir dilin neden eski, köhnemiş düzene olduğu gibi yükselen yeni düzene, eski altyapıya, sömürücülere olduğu gibi sömürülenlere de eşit ölçüde hizmet edebildiğini açıklamaktadır." (ç.n.).

[17] Nikolay Yakovlevich Marr (1865-1934), Rus dilbilimci. Kafkasya uzmanlığıyla öne çıktıktan sonra, asıl ününü getiren tartışmalı Japhet dil teorisini ortaya attı ve bu hipotez Stalin'in şahsen bilimsel bulmayarak geçerlikten kaldırdığı1950'lere kadar Rus dilbiliminin resmi ideolojisi oldu. Bu teoriye göre Kafkas dilleri semitik-hamitik ve bask ortak kökenlere sahipti. 1924'de daha da ileri giderek tüm dünya dillerinin dört ünlemden *–sal, ber, yon, rosh–* oluşan tek bir "proto-dil"den geldiğini iddia etti. Bu spekülatif teorilere taraftar toplamak için, Marksist bir dayanak aradı ve modern dillerin komünist bir toplumda ortak bir dilde kaynaşmaya eğimli olduğu hipotezini öne sürdü. Bu teori, 1920-30 yılları arasında, ülkede etnik kökene bağlı tekillikleri eritmek için, Latin alfabesi kullanılmasına yönelik kitle kampanyalarına temel teşkil etti (ç.n.).

neticeleri olabilir, örneğin, Rusçayı değiştirmeye başlanabilir. Ama bir saniye, Stalin Baba eğer bunu yaparsak hır gür çıkacağını hissetti. Ne biçim bir karışıklığa düşüleceğini görüyorsunuz. "Bu konuda tek kelime daha etmeyin, dil üstyapı değildir," der Stalin –bu hususta Bay Heidegger ile hemfikirdir, "insan dilde ikamet eder".

Heidegger'in bunu söylerken kastettiği, benim size bu akşam bahsedeceğim şey değil, ama görüyorsunuz ki anıtın önünü süpürüp temizlemeye mecburum. "İnsan dilde ikamet eder", Heidegger'in metninden çıkarıldığında bile, meramını tek başına anlatır. Bunun anlamı dilin insandan önce orada olduğudur, bu apaçıktır. İnsan, aynı dünyaya doğduğu gibi, dilin içine doğmakla kalmaz, ama dil yoluyla doğar.

Bu noktada söz konusu ettiğimiz şeyin kökenini belirtmek gerekir. Öyle görünüyor ki benden önce hiç kimse, Freud'un düşler üstüne, gündelik hayatın psikopatolojisi diye adlandırılan şey üstüne, şakalar üstüne ilk kitaplarında, temel kitaplarında, dil sürçmelerinden, söylemdeki deliklerden, kelime oyunlarından, cinaslardan ve ikircimlerden doğan ortak bir etken bulunduğuna hiç dikkat etmedi. Psikanalitik deneyimde, onun belirlediği alanda söz konusu olan şeye dair ilk yorumlara ve başlangıç keşiflerine dayanak olan işte budur.

İlk sırada gelen, düşler üstüne kitabın hangi sayfasını açarsanız açın, orada kelimelerle ilgili meselelerden bahsedildiğini göreceksiniz. Bakın Freud bundan öyle bir biçimde bahseder ki, Bay de Saussure'ün tüm dünyaya yaydığı yapısal yasaların orada kelimesi kelimesine yazıldığını fark edeceksiniz. Hem zaten bunları ilk keşfeden de o değildi, ama dilbilim başlığı altında bugün en sağlam biçimde yapılan şeyi tesis etmek için, bu yasaların ateşli aktarıcısı oldu.

Freud'da bir düş, düşleyen bir doğa değildir, harekete geçen bir arketip, bir dünya matrisi, tanrısal bir düş, ruhun kalbi değildir. Freud düşten belli bir düğüm gibi, imledikleri şey dolayısıyla değil de bir çeşit homonimi (sesteşlik) dolayısıyla oldukları gibi kesişen, çözümlenmiş sözel biçimlerin çağrışımsal ağı gibi söz eder. Tek bir kelimeyle öznenin aklına gelen üç fikrin kesişiminde karşılaştığınızda, önemli olanın, başka bir şey değil de o kelime olduğunu fark edeceksiniz. Kendi etrafında bu emeçin[18] (*mycélium*) en büyük sayıda ipini toplayan kelimeyi bulduğunuz zaman, onun söz konusu arzunun gizli ağırlık merkezi olduğunu bileceksiniz. Tek cümleyle söylersek,

[18] Mycélium: Mantarların, ipliksi ve uzantılı dallanmalardan oluşan tutunma ve gelişim organı (ç.n.).

söylemin delik oluşturduğu yer, az önce bahsettiğim bu noktadır, bu düğüm-noktadır.

Bu kişileştirmeye başvuruyorsam eğer, nedeni henüz işitmemiş olabilecekler için söylediklerimi anlaşılır kılmaktır sadece.

Eğer kendimi bilinçdışının bir dil gibi yapılandığını söyleyerek ifade ediyorsam, bu, Freud'un koruyuculuğunda yapı'lanan her şeye gerçek işlevini yeniden kazandırmayı denemek içindir, ve bu şimdiden ilk adımımızı görmemize olanak tanır.

Herkesin akıl edebileceği gibi, dil olduğu için hakikat vardır.

Kendini canlı nabız atışı olarak gösteren, istendiği kadar bitkisel bir seviyede ya da jest (*gestuel*) bakımından daha gelişkin bir seviyede vuku bulan şey, ne adına geri kalandan daha doğru olacaktır? Yalnızca biyolojik kavga söz konusu olduğu müddetçe hakikat boyutu hiçbir yerde değildir. Düşmanı yanıltmak için yaratılmış bu boyutu işin içine soksak bile, hayvandaki bir gösteriş buna ne katar ki? O herhangi başka bir şey kadar doğrudur, çünkü tam da elde edilmesi gereken şey gerçek bir sonuçtur, yani başka'nın köşeye sıkışmasıdır. Hakikat, ancak dil var olduğu andan itibaren yerleşmeye başlar. Eğer bilinçdışı

dil olmasaydı, Freudcu anlamda bilinçdışı diye adlandırılabilecek şeyin hiçbir ayrıcalığı, hiçbir önemi olmazdı.

En başta, eğer bilinçdışı dil olmasaydı, Freudcu anlamda bilinçdışı olmazdı. Bilinçdışı olur muydu? Şey, evet, bilinçdışı, çok iyi, sözünü edelim. Bu da, bu masa da, bilinçdışıdır.

Evrimci denen belli bir bakış açısından hareketle tamamen unutulmuş şeylerdir bunlar. Bu bakış açısından, mineral ölçeğin çok doğal olarak –sanki bilinçdışı az önce andığım şeyin karşısında duruyormuş gibi– bilinçdışının gerçekten işin içine girdiğini gördüğümüz bir tür üst dereceye vardığını söylemek gayet doğal bulunmuştur. Eğer bilinci yalnızca, özellikle evrilmiş varlıklara dünyadan bir şeyler yansıtma olanağı veren bu bilme işleviyle düşünmek söz konusuysa, bilinç, olduğu haliyle biyolojik türe bitişik tüm diğer işlevler arasında hangi bakımdan en ufak bir ayrıcalığa sahip olacaktır? Çeşitli aşağılayıcı sözcüklerle çağırdığımız bu insanlar, yani idealistler buna çok iyi işaret etmişlerdir.

Yine de karşılaştırma yapmak için ciddi terimlerden yoksun değiliz. Hiç de inandıklarımız olmayan temeller üstünde örgütlenen bir bilime sahibiz. Bir yaratılışla hiç alakası yok. Kendi bilimimizi yaratmak için, doğanın

nabzına katılmadık, hayır. Küçük harfleri ve rakamları işin içine soktuk, ve bu sayede işleyen, uçan, dünyada yer değiştiren, çok uzaklara giden makineler yapıyoruz. Bilgi düzleminde hayal edilebilmiş şeylerle kesinlikle hiç alakası yok artık bunun. Bu, kendine özgü örgütlenmesine sahip bir şey. Sonunda bizzat kendi özü olarak ortaya çıkan, yani bizim ünlü –elektronik ya da değil– farklı türden bilgisayarlarımız, işte budur bilimin örgütlenmesi.

Pek tabii, bu tek başına işlemiyor, ama size, şimdilik ve ikinci bir emre kadar, canlı bir organizmanın organlarının en evrimleşmiş biçimleri ile bilimin bu örgütlenmesi arasında köprü kurmanın hiç imkanı olmadığını gösterebilirim.

Bununla birlikte, hiç ilişkisiz de değil. Yine burada da, çizgiler, tüpler, bağlantılar var. Ama bir insan beyni bizim bugüne kadar makine olarak inşa edebildiklerimizin tümünden çok daha zengindir. Neden onun da aynı şekilde çalışıp çalışmadığını sormayacakmışız?

Beynimizde çok daha fazla şey döndüğünde göre, neden biz de, tıpkı makinelerin yaptığı gibi, yirmi saniyede, toplama, çarpma ve diğer alışıldık işlemler gibi üç milyar işlem yapmayalım? Tuhaf şey, bazen kısa bir an için beynimiz bu şekilde çalışır. Saptayabildiklerimizin tümü ara-

sında, bu şekilde çalışan sadece geri zekalıların beynidir. Makineler gibi hesap yapan geri zekalılar çok bilindik bir olgudur.

Bu, düşünce yolumuzla alakalı her şeyin, belki de, belli sayıda dil etkisinin sonucu olduğunu akla getirir, bu etkiler öyle etkilerdir ki üzerlerinde işlem yapabiliriz. Demek istediğim, bunların adeta eşdeğerlisi olan makineler yapabiliriz, ama, gerçekten aynı şekilde işleyen bir beyinden bahsediyor olsaydık, elbette benzer bir verimlilikten bekleyebileceğimizden daha sınırlı bir düzlemde (*registre plus court*).

Tüm anlattıklarımı, herhangi sağlam bir şeyi bunun üstüne dayandırmak için değil, yalnızca size fonksiyonun "koşutluk" diye adlandırılan şey sayesinde gerçekleştiriliyor gibi görünebileceği yerde özellikle geçerli olan belli bir ihtiyat telkin etmek için söylüyorum. Bir tırı vırı olduğunu hepinizin çok uzun zamandan beri bildiği ünlü psiko-fizik koşutluğu çürütmek için değil, yapılması gereken ayırmanın fizik ile psişik arasında değil, psişik ile mantık arasında olduğunu size anımsatmak için.

Bu noktaya gelindiğinde, dil ile ilgili olanın tartışma konusu yapılmasının, bilinçdışının işlevine ilişkin ilk yaklaşımları aydınlatmak bakımından bana kaçınılmaz geldi-

ğini söylediğim zaman ne kastettiğim herhalde azıcık da olsa anlaşılıyor.

Gerçekte, bilinçdışının, bilinçli düşünce ile aynı mantığa göre işlemediği belki de çok doğrudur. Bu durumda hangi mantık olduğunu bilmek gerekir.

Daha az mantıksal olarak da işliyor değildir, bu bir önmantık değildir, hayır, ama mantıkçıların söylediği gibi daha esnek, daha zayıf bir mantıktır. "Daha zayıf", bu mantığın toleransının dayandığı temel bazı bağıntıların varlığına ya da yokluğuna işaret eder. Daha zayıf bir mantık, en az daha güçlü bir mantık kadar ilginçtir, hatta belki de daha ilginçtir, çünkü ayakta tutması daha zordur, ama yine de ayakta durur. Bu mantıkla ilgilenilebilir, hatta buna ilgi göstermek, burada az psikanalist olsa da, psikanalist olarak bizim özellikle konumuz olabilir.

Tüm bunları kabaca azıcık düşünün. Dil aygıtı beyinde bir yerde bir örümcek gibi oradadır. Onun bir tutunma noktası vardır.

Bu sizi hayli şaşırtabilir, kendinize şunu sorabilirsiniz: "Hadi canım siz de, bize ne anlatıyorsunuz, bu dil nereden geliyor?" Hiç bilmiyorum. Ben her şeyi bilmek zorunda değilim. Zaten sizin de bildiğiniz yok.

Dili insanın icat ettiğini getirmeyin aklınıza. Bundan emin değilsiniz. Hiçbir kanıtınız yok, hiçbir insani hayvanın önünüzde öylece *Homo sapiens*e dönüştüğünü görmüş değilsiniz, o zaten dile sahiptir. Dilbilimde işin nasıl yürüdüğüyle ilgilenmek istediklerinde, özellikle de bir Bay Helmholtz, kendilerini köken sorusunu sormaktan men ettiler. Bu bilgece bir karardı. Bunun hep sürdürülmesi gereken bir yasak olduğu anlamı çıkmaz, ama fazla efsane uydurmamak akıllıcadır, kaldı ki insan daima kökenler konusunda efsaneler uydurur.

Yine de, kendilerinden kesinlikle eğlenceli görüşler çıkarabileceğimiz övgüye değer bir sürü yapıt yok değildir. Rousseau bu konuda yazdı, ve École normale kuşağından, zaman zaman bana kulak verme nezaketi göstererek Rousseau'dan bir *Dillerin Kökeni Üstüne Deneme*'yi[19] yayıma hazırlayan bazı yeni sevgili arkadaşlarım bile var, çok eğlenceli, size tavsiye ederim bu kitabı.

Ama sonuçta, psikolojiye ilişkin her şey konusunda dikkatli olmak gerek. Bu akşam size hissettirmeye çalıştığım bu türden bağlantıyı koparmaya (çözülmeye-*dissociation*) dair fikriniz olduğu andan itibaren, herhalde bir

[19] J. J. Rousseau, *Dillerin Kökeni Üstüne Deneme* [Essai sur l'origine des langues (1781)], İş Bankası, 2007, çev. Ömer Albayrak (ç.n.).

Piaget'nin çocuk psikolojisinin beyhudeliğini fark edebilirsiniz.

Kendisi bir mantıkçı olan –hatta Bay Piaget gibi çok iyi bir mantıkçı olan– sorgucuya ait bir mantıksal aygıttan hareketle bir çocuğu sorgularsak, sorgulanan varlıkta da bu aynı mantıksal aygıtı bulunca şaşırmamalıyız. Bu yalnızca, zokayı yutunca, ısırmaya başlayınca anlaşılır çocukta. Bundan, mantıksal kategorileri kuranın çocuğun gelişimi olduğunu çıkarmak basbayağı bir savı kanıtsamadır.[20] Onu mantık düzleminde sorgulayın, sizi mantık düzleminde yanıtlayacaktır. Dil alanına her seviyede aynı şekilde girmeyeceği ise çok açıktır. Bunun için ona zaman gerekir, bu kesin.

Kendisi hiç de psikanalist olmayan bir beyefendi bu konuda Bay Piaget'yi çok iyi tekrar etmiştir. Adı Vigotski'dir ve Saint-Petersburg tarafında bir yerde çalışıyordu. Hatta birkaç yıl devrimci sıkıntılara göğüs germiştir, ama birazcık veremli olduğundan, yapması gerekenleri bitiremeden vefat etmiştir. Tuhaf bir şekilde şunu fark etmişti, çocuğun mantıksal aygıta girişi içsel psişik bir gelişim olayı olarak düşünülmemeliydi, ama tersine bunu, onun –de-

---

[20] *Petitio principii:* Bir şeyi yine kendisine dayanarak, kendisini kanıt göstererek tanıtlamaya çalışma (ç.n.).

yim yerindeyse– oyun oynamayı öğrenme tarzına benzer bir şey olarak görmek gerekiyordu.

Örneğin çocuğun ergenlik çağından önce kavram mefhumuna, ki bu da bir kavrama karşılık düşer, nüfuz edemediğini saptamıştı. Pekin neden, ha? Ergenlik çağı beyin kıvrımlarının nasıl çalışmaya başladığına ilişkin tuhaf bir fikre göre başka türden bir kategoriyi belirtiyor gibi görünür. O bunu yaptığı deneyde gayet iyi görmüştür.

Bana önceden ne söylenmiş olursa olsun, burada öznenin fonksiyonunu ileri sürmemek elimde değil. Abartıyorlar. Bence beni gayet iyi dinliyorsunuz. Kibarsınız, kibardan fazlası, çünkü, kibarlık tek başına kendinizi iyi dinletmek için yeterli değildir.

Öyleyse, neden size biraz daha zor şeyler anlatmayayım anlamıyorum.

3

Özne fonksiyonunu neden psişizmle ilişkili olandan ayrı bir şey olarak işin içine soktum?

Bununla ilgili size gerçekten teorik bir açıklama yapamam, ama bunun dil içinde öznenin fonksiyonuyla nasıl birbirine bağlandığını gösterebilirim size, ve bu çifte bir fonksiyondur.

Sözcenin öznesi *(sujet d'énoncé)* olan özne vardır. Onu tespit etmek oldukça kolaydır. *Ben (Je)*, *ben* dediğim anda fiilen konuşmakta olan kişidir. Ama özne her zaman sözcenin öznesi değildir, zira tüm sözceler *ben* içermez. *Ben* olmadığında bile, "yağmur yağıyor" dediğinizde bile, bir sözceleme (*énonciation*) öznesi vardır, artık cümlede kavranabilir olmasa bile bir özne vardır.

Tüm bunlar pek çok şeyi temsil etmeye olanak tanır. Bizi ilgilendiren özne, söylemi yaratıyor olarak özne değil, ama söylem tarafından yaratılıyor olarak özne ve fare gibi kapana kısılan, sözcelemenin öznesidir.

Bu benim, size en temellerinden biri olarak sunduğum bir formülü ileri sürmeme olanak tanır. Bu, dilde "öğe" diye adlandırılan şeyin bir tanımıdır. Bu hep "öğe" diye adlandırılmıştır, Yunanca da bile. Stoacılar ona "imleyen" (*signifiant*)[21] dediler. Onu imden (*sign*) ayıran şeyin, şu olduğunu sözceliyorum: "imleyen özneyi başka bir imleyen için temsil edendir", başka bir özne için değil.

Bu akşam yapmayı tüm düşündüğüm, biraz ilginizi

[21] Bu çeviride kullanılan "im, imleyen, imlenen"; "Başka, başka ve başkası" karşılıkları Monokl'un Uluslararası Lacan sayısında yapılmış Lacan Sözlüğü'nün ve sürdürülen çeviri politikasının bir devamı niteliğindedir. Kavramlarla ilgili tüm açıklamalara söz konusu sözlükte ayrıntılarıyla yer verilmiştir [ed.n.].

çekmeye çalışmak. Sizinle sabah bu konuda anlaşıp el sıkışmaktan ve size "bunu işletmeye çalışın" demekten daha fazlasını yapabileceğimi sanmıyorum. Hem zaten, herhalde şuradan buradan buna dair bazı ipuçlarına sahipsinizdir çünkü zaman zaman bunun nasıl işlediğini gösteren öğrencilerim var.

Önemli olan, bunun, dilerseniz, "tablo B" diye adlandırdığımız belli bir tablonun, biçimsel, topolojik[22] –nerede ikamet ettiği mühim değil– kabulünü gerektirmesi. Bazen "Başka" (*Autre*) diye de adlandırıyorlar yakın çevrede, ne anlattığım biliniyorsa, büyük B ile yazılan Başka da biliniyordur. Öznenin işleyişine ilişkin olarak yönümüzü bulmak için, bu Başka, sözün yeri diye tanımlanmalıdır. Sözün kendisinden yayıldığı yer değil, ama kendi söz değerini aldığı yerdir, yani hakikat boyutunu başlattığı yerdir. Sözünü ettiğimiz şeyi işletmek için bu kesinlikle zorunludur.

---

[22] "Topoloji" sözcüğü Yunanca "topos" (yer) ve "logos" (inceleme) sözcüklerinin birleşiminde oluşur ve kelimesi kelimesine "yer incelemesi" anlamına gelir. Dolayısıyla bir yerin ne olduğunu ve özelliklerinin neler olabileceğini tanımlamakla uğraşır. Topoloji süreğen dönüşümlerle uzamsal biçim bozumlarının incelemesine ilişkin bir matematik koludur. Topoloji bu uzamları, özellikle düğümleri boyutlarına göre sınıflamaya olanak tanır, yani bunların biçimbozumlarıyla ilgilenir. Lacan tarafından gerçeği eklemlemek için kullanılan dört figür vardır: tore (halka): talep ve arzu; Mobius şeridi: bölünmüş özne ve onun söylemesi, imleyen bir söyleme; Klein'ın şişesi: bir imleyen ve başkaları; cross-cap: nesneyle ilişkisi içinde özne (ç.n.).

Öyleyse bunun pek çok nedenden ötürü tek başına olamayacağı çabucak anlaşılır. Asıl neden, örneğin kendisine sorulacak sorularınızın olduğu bu size sözünü ettiğim Başka'nın gerçek bir canlı tarafından temsil edildiğinin olmasıdır, ancak bu zorunlu değil. Bunun, sizin kendisine "Lütfen Tanrım..." gibi, ya da her neyse işte, bir şey söylediğiniz [bir] kişi olması ve istek kipi ya da hatta dilek kipi kullanmanız yeterli. İşte, hakikatin bu yeri bambaşka bir kapsam kazanır. Şimdiden size az önce söylediğim tek sözce bile bunu size hissettirir.

Böylece tamamıyla özel bir hakikate, arzunun hakikatine referansa giriyoruz. Arzunun mantığı, belirtici kipte olmayan bu mantık, asla çok ileriye götürülmemiştir.

"Kipsel mantıklar" diye adlandırılan şeylerden başladılar, meseleyi hiç ileri götürmediler, kuşkusuz arzunun düzleminin zorunlu olarak tablo B düzeyinde kurulması gerektiğini, başka bir deyişle arzunun daima dilsel eklemlenmenin Başka düzeyindeki yankısı olarak kaydedilen şey olduğunu fark etmedikleri için.

İnsanın arzusu, dedim meramımı anlatmam gerektiği bir gün –neden "insan" demeyecekmişim ki? ama sonuçta bu aslında doğru sözcük değil, kısaca arzu daima Başka'nın arzusudur. Bu, özetle bizim hep Başka'ya arzusunu sorduğumuz anlamına gelir.

Size anlatmakta olduğum şey, kesinlikle kullanışlıdır, anlaşılmaz değildir. Buradan çıktığınız zaman, hemen bunun doğru olduğunu anlayacaksınız. Sadece onu düşünmek ve bu şekilde formüle etmek yeterli. Hem sonra, böylesi formüller kesinlikle pratiktir, bilirsiniz, çünkü tersine çevrilebilirler. Arzusu Başka'nın kendisine soru sorması olan belli bir özne –basit, tersine çevriliyor, altı üstüne getiriliyor–, işte, elinizde nevrotiğin tanımı var. Görüyorsunuz ya, yönümüzü bulmak için ne kadar pratik olabiliyor. Yalnız, buna daha yakından bakmak gerek. Bir günlük iş değil.

Daha ileri gidebilirsiniz, ve hemen dindarın neden nevrotikle karşılaştırılabilmiş olduğunu göreceksiniz.

Dindar kesinlikle nevrotik değildir. Dindardır. Ama nevrotiğe benzer, çünkü o da aslında Başka'nın arzusu olan [şey] etrafında bir şeyleri bir araya getirir. Yalnız, bu var olmayan bir Başka olduğu için –çünkü Tanrı'dır– kanıt göstermek gerekir. O zaman, o bir şey talep ediyormuş, örneğin kurbanlar istiyormuş gibi yapılır. İşte bu yüzden yavaş yavaş nevrotiğin, özellikle de takıntılı nevrotiğin tavrıyla karışmaya başlar. Bu tüm kurban törenlerinde kullanılan tekniklere çok benzer.

Size bunları, kesinlikle kullanışlı olduklarını ve Freud'un

söylediklerinin tersi olmamakla kalmayıp, onu tamamıyla okunmaya değer bile kıldıklarını anlatmak için söylüyorum.

Bu bizzat Freud okumasından çıkar, tabii eğer onu, yalnızca, genelde psikanalistlerin kendi dinginlikleri için kullandıkları tamamen opak büyüteçle okumak istemiyorsak, çünkü çok sarp ama konuyu biraz yenileyen topraklara girildiğini fark etmek için oyunu azıcık ileri götürmek yeterlidir.

Bunları yan yana koyarak birazcık hızlı/aceleci olacak bir gizli anlaşma yapmanın gerekmesi, nevrotik ile dindar arasında bir bağ fark ettiğimiz için değildir. Yine de bir nüans olduğunu görmek, bunun neden doğru olduğunu, nereye kadar doğru olduğunu, neden tamamıyla doğru olmadığını anlamak gerekir.

Bu Freud'a karşı çıktığımız değil, onu kullandığımız anlamına gelir. O zaman o kadar kapalı anlattığı şeyin bir önemi olduğu fark edilir. Zavallı Freud, oradaydı, diyordu, bir arkeolog gibi, delikler, çukurlar açıyor ve nesneleri topluyordu. Hatta belki ne yapması gerektiğini, yani şeyleri *in situ* [yerinde] mi bıraksın yoksa onu hemen rafına mı taşısın pek bilmiyordu. Bu, Freud ile birlikte başlayan, yeni bir üslupla bu hakikat araştırmasında gerçekten neyin doğruluk taşıdığını anlamaya olanak tanır.

Başka'nın arzusuna yapılan göndermeye geri dönelim.

Eğer arzuyu, düzdeğişmece adı verilen kendi temel dilsel tabanına bağlayıp dilin fonksiyonu olarak arzuya ilişkin doğru bir kurulum elde etmek için zaman ayırdıysanız, psikanalizin alanı olan, keşfedilecek alanda çok daha kesin bir biçimde ilerlersiniz. Hatta psikanalitik teoride öylesine kapalı, küt, tıkanmış kalan bir şeyin hakiki sinirini gayet iyi fark edebilirsiniz.

Arzu Başka'nın alanında oluşuyorsa da, eğer "insanın arzusu, Başka'nın arzusu" ise de, insana ait arzunun, özbeöz kendi arzusu olması gerektiği de olur. Pekala, daha önce alıştırma yaptığınıza göre, meseleyi ilk başta yapıldığından daha az aceleci, hemen anekdotik açıklamalar bulmak için daha az gayretkeş biçimde görecek durumdasınızdır. İnsanın arzusunun Başka'nın alanından çıkarılması, benim kendi arzum olması gerektiği zaman, işte, çok gülünç bir şey olur. Şimdi arzulama sırası kendisine gelince, eh, bir bakar ki iğdiş edilmiş.

Hadım edilme karmaşası (*complexe de castration*), budur. Bu şu anlama gelir; anlamlılıkta (*signifiance*) zorunlu olarak bir şey vuku bulur, bu öyle bir kayıptır ki, insan cinsel arzu olarak kendi arzusunun alanına girdiğinde, bunu ancak, yeri geldiğinde imleyen işlevini, kayıp nesne işlevini alan bir organın kaybını temsil eden bu türden bir sembol aracılığıyla yapabilmesini zorunlu kılar.

Bu noktada bunun için daha berrak olmayan bir şey öne sürdüğümü söyleyeceksiniz. Ama ben berraklık peşinde değilim, en başta kendi deneyimimizde bulduğumuz şeye uygunluk arıyorum, eğer bu berrak değilse, n'apalım, pek yazık.

Hadım etmeyi kabul etmek gerekir önce. Elbette alışık değiliz. Bu berraklığı yeniden elde etmeyi, yeniden yakalamayı güçleştirir. O zaman ayakta uyumak için bir sürü hikaye uydurulur, buna sorumlu olacak ebeveynlerin tehditleri de dahil, sanki hadım edilme karmaşası kadar temel ve genel bir yapının bu tehditlerden kaynaklanması için ebeveynlerin böyle bir şey söylemesi yeterliymiş gibi.

Hem zaten bu, kadının bu hikayelerden bir tane uydurması noktasına kadar gider, bir fallus hikayesi, talep edilen fallus, yalnızca kendisini iğdiş edilmiş olarak düşünmek için, ki tam da öyle değildir, zavallıcık, en azından organla, penisle ilgili olarak değildir, zira onda bu organ hiç yoktur. Bu organa azıcık sahip olduğunu bize anlatmaması hiçbir işe yaramaz.

Yine de size sizi sakinleştirecek, bunu sizin için birazcık daha anlaşılır kılacak bir şey söyleyeceğim.

Hadım edilme varsa, bu belki de basitçe, arzu –söz konusu olan onun arzusu olduğu zaman– sahip olunmuş olan, sahip olunan bir şey, kullanışlı bir organ olamadığı içindir. O aynı anda hem olmak hem sahip olmak olamaz. O zaman, organ

belki de bunu, tam da arzu düzeyinde onun işlevi olan bu bir şey için kullanır. O yitik nesnedir çünkü öznenin yerine arzu olarak gelir. Sonuçta, bu bir öneri.

Bu hususta, kafanızı rahat tutun. Özellikle burada bir tür zorluk olduğu izlenimini hafifletin, mesele basitçe her gün denetlemek zorunda olduğumuz deneyimi doğru olarak formalize etmeye çalışmakta.

Bize hastaları hakkında hikayeler anlatmaya gelen ve, nihayetinde, Lacan'ın diliyle, hastaları, başka türlü oluşmuş kurumlar tarafından yaygınlaştırılmış ve yayılmış dille olduğu kadar iyi duymakla kalmayıp, hatta daha iyi bile duyduklarını fark eden öğrencilerimiz var.

Bazen hastaların gerçekten akıllıca şeyler söyledikleri olur ve söyledikleri Lacan'ın bizzat kendisinin sözleridir. Yalnız, önceden psikanalistler Lacan'ı duymamış olsalardı, hastayı dinlemezlerdi bile, ve şöyle derlerdi: "Yine şu akıl hastaları zırvalıyor".

İyi, o zaman, ereğe/sona geçelim.

4

Öğretim'imin ereği/sonu. Eğer "erek/son" (*fin*) kelimesini kullandıysam, burada bir dram yaratacağımızdan de-

ğil. Söz konusu olan bunun öbür dünyayı boylayacağı (*faire couic*) gün değil, hayır, son/erek, *telos*'tur, neden olduğudur.

Öğretim'imin ereği, şey, özne adı verilen bu işlevi yerine getirecek çapta psikanalistler yetiştirmektir, çünkü psikanalizde neyin söz konusu olduğunun ancak bu bakış açısından görüldüğü ortaya çıkar.

Bu size pek açık gelmeyebilir, "özne çapında olacak psikanalistler", [özne işlevini yerine getirebilecek psikanalistler] ama doğrudur. Size didaktik psikanaliz teorisinde bundan neler çıkarsanabileceğinin taslağını çizmeyi deneyeceğim.

Bir kere, psikanalistlerin biraz matematik çalışmaları hiç de kötü bir hazırlık olmayacaktır. Özne matematikte akışkan ve saftır, hiçbir yere demirlenip takılmamış ve hiçbir yerde sıkışıp kalmamıştır. Bu onlara yardım edecektir, tam da az önce gördüğünüz üzere, Başka bir yandan hakikatin yeri ile öte yandan Başka'nın arzusu arasında bölündüğü için onun artık dolaşım yapmadığı bazı vakalar olduğunu fark edeceklerdir. Özne için de bu aynıdır.

Dil sonrası bir özne, matematiksel mantıkta öylesine zarif biçimde arılaştırmayı başardığımız öznedir. Yal-

nız, hala anılması gereken bir şey kalır geriye, önceden zaten orada olan bir şey. Özne, üretilmiş belli sayıda eklemleme (*articulation*) tarafından imal edilir ve imleyen zincirinden olgun bir meyve gibi düşer. Dünyaya gelir gelmez, belki karmaşık ama her halükarda hazır bir imleyen zincirinden düşer ve ebeveynlerinin arzusu denilen şey tam da bu zincirin altında yatar. Bunu onun doğumu olgusu açısından hesaba katmamak zordur, hatta bu arzu tam da –ve hele ki bu durumda– onun doğmama arzusu olduğunda bile.

En önemsizi, psikanalistlerin kendilerinin şair olduklarını fark etmeleri olacaktır. Gülünç olan bu, çok gülünç hatta. Aklıma gelen ilk örneği vereceğim.

Sizi düşünerek trende aldığım notlardan birazcık kullanıyorum. Doğal olarak, ekleme yapıyorum, geri alıp çıkarıyorum. Trende sadece benim kağıdım yok, bir de etrafta sürünen *France-Soir* var, ben de ona bakıyorum.

Claudine, bilirsiniz, güzel Fransız kız, boğazladılar mı bıçakladılar mı bilmiyorum, her halükarda kaçıp ortadan kaybolan ve şimdi bir akıl hastanesinde yatan bir Amerikalı [adam] var, hayırlısı olsun.

Düşünelim. Bir akıl hastanesinde, bir psikanalist onu görmeye gidiyor. Bu olabilir, çünkü gayet üst sınıftan.

İyi, peki, ne bulacak? LSD aldığını. Olayın vuku bulduğu anda kafası iyiydi herhalde.

LSD var, eyvallah, ama öyle olsa da, LSD imleyen zincirlerini tamamen darmaduman etmez. Yine de kabul edilebilir bir şey bulmak için öyle olmasını umalım. Cinayet itkisi dedikleri şeyi bulacağız ve bu itki geçmişinin şu ya da bu anı için tamamen tayin edici olmuş olan belli sayıda imleyen zinciriyle mükemmel bir biçimde eklemlenir.

Hadi ama, bunu söyleyen, psikanalist. Neden basitçe onun kızı geberttiğini söylemeyecekmişiz, hepsi bu, yani? İmleyen zinciri düzeyinde bir yerde bunun için neden olduğunu fark etmek de doğrudur. Psikanalist bunu söyler ve üstüne üstlük ona inanırlar.

Affedersiniz, ona inanırlar. Eğer inanmazsak, kötü gözle bakarlar, dünyadan haberimiz yoktur. Tam da ona inanmanın ne demeye geldiğini bilmek gerekir. Elbette İngiliz yargıçlarının iyi yürekliliğine bel bağlamıyorum. Her durumda, iş örneğin aktarıma geldiğinde bu psikanalisti tamamen benzer bir şeyde biraz eleştirel olmaya iter.

Psikanalist aktarımın geçmişte olan bir şeyi yansıttığını söyler. Bunu söyleyen odur. Oyunun kuralı, ona

inanmaktır. Peki ama neden? Aktarımda şimdi vuku bulan neden kendi değerine sahip olmayacakmış? Psikanalistin olgular ve olup biten konusundaki bakış açısında verili tercihi aklamak için belki bir başka referans tarzı bulmak gerekir?

Bunu icat eden ben değilim. Amerikalı bir psikanalist –hepsi budala değil– "Journal officiel de la psychanalyse" [Psikanalizin resmi dergisi]"nin görece yakın tarihli bir sayısında tam olarak bu açıklamaları yaptı.

Hani derler ya somut şeylerle bitirmek istiyorum. Öyleyse işte küçük bir örnek. "Bilseydim, der bir hasta, yatağa haftada iki seferden fazla işerdim."

Böyle bir şeyle ortaya çıkmasına neden olan şeyi sizden uzak tutacağım. Bu çeşitli yoksunluklar üstüne bir dizi değerlendirmenin ardından, ve kendi üstünde hissettiği belli sayıda borçtan kurtulduktan sonra oldu. Kendini rahat, güvende hissediyordu ve oldukça tuhaf biçimde bunu önceden neden daha sık yapmadığı konusundaki bu üzüntüsünü dile getirdi.

O zaman, anlarsınız ya, bir şey beni tam olarak çarptı, psikanalist, Freud'un açıkladığı gibi, daha önce gelenin doğruluğunu temellendiren sonradan'ı, *nachträglich*

[après-coup[23]*]*, dillendirerek sahip olduğu tayin edici konumu anlamaz. Bunu yaparken ne yaptığını gerçekten bilmez.

Après-coup... yakınlarda çıkan belli bir sözlükçenin ilk sayfalarında bulabilirsiniz bunu. Eğer ben onu kendi öğretim'imde yayınlamasaydım, bu sonradan'ı hiç kimsenin bir Freud sözlükçesine asla koymayacağını size söylememe gerek yok. Benden önce hiç kimse bu *nachträglich*'in önemini fark etmedi, halbuki o Freud'un her sayfasında bulunuyor. Bununla birlikte bu vakada sonradan'ı belirlemek çok önemli.

Hiçbir psikanalist buna kafa yormadı, yani bunu asla yazmadı demek istiyorum, oysaki bu psikanaliz olarak yaptığı şeyle doğrudan bağlantı içindedir, biri size "Yüce Tanrı'm, neden yatağı haftadan iki seferden fazla ıslatmadım" dediğinde, dinlemeyi bilirseniz, bunun anlamı haf-

---

[23] Bir olayın sonradan yeniden işlerlik kazanması anlamına gelmektedir bu kavram. Freud bağlamında Nachträglichkeit kavramına karşılık düşen après-coup, İngilizcede "deferred action" ile karşılanmıştır. Laplanche ve Pontalis tarafından hazırlanan Psikanaliz Sözlüğü'nde, zamansallık ve nedensellik bu kavramın kalbinde yer alır. Sözlükteki tanım, deneyimlerin ve mnesik izlerin yeni tecrübeler ve gelişimin yeni bir aşaması aracılığıyla yeniden-şekillendirilmesine dayanır. Böylece onlar, eşzamanlılık içerisinde yeni bir anlam ve psişik etkinlik kazanabilirler. Buradaki önemli nokta, öznenin geçmişteki olayları yeniden şekillendirmesidir. Böylece après-coup'ta çifte hareket söz konusudur, geriye ve ileriye doğru: Sonradan gelenin geçmişte olana/elde olana anlam vermesi – Monokl Dergi, Uluslararası Lacan Sayısı, Lacan Sözlüğü [ed.n.].

tada sadece iki kere işemenin de göz önüne alınması ve çiş kaçırma semptomuyla bağlantılı olarak işin içine sokulan 2 rakamının hesaba katılması gerektiğidir.

Belki de yalnızca düşüncenin kendisiyle tutarlılığının basit neticesi olan şeyi kullanmayı bilmek yetecektir. Düşünce fazla deneysel olmadığı zaman, alık alık havaya bakmaktan ve olgular karşısında size esinler gelmesini beklemekten ibaret değildir.

Hem zaten, psikanaliz denen böylesine eklemlenmiş, böylesine müdahaleci, böylesine suni bir durumda yapyalın olgular karşında olduğumuzu söylemek bile nasıl mümkündür? Psikanalistin yerinden kımıldamaması ve çenesini üç çeyrek saat ya da zamanın yüzde doksan dokuzunda kapalı tutması bunun bir gözlem deneyi(mi) olduğunu düşünmemiz gerektiği anlamına gelmez. Bu, psikanalistin işin içinde olduğu bir deney(im)dir, ve zaten bunu yadsımaya kalkışmaya bile cesaret edecek hiçbir psikanalist yoktur. Yalnız, ne olup bittiğini bilmek gerekir. Burada başka her yerde olduğunda daha az, bilimsel bir yapının gerçek mekanizmanın onun deneysel tarafı değil mantığı olduğunu tanımamazlık edemeyiz.

Bu andan itibaren, belki bir şeyleri görmeye başlayabiliriz. Ve belki de psikanalist, sadece bir psikiyatrdan fazlası

olabildiği ölçüde kendini koltuğunda daha rahat hissedecektir.

Büyük B'nin şu ünlü küçük *a*'sını, şu Başka'nın arzusunu, yalnızca psikanalitik pratiğin alanıyla sınırlamak için hiçbir nedenimiz yok. Ortak bilinç olmasaydı, belki Başka'nın arzusunun işlevinin, iş toplumlarımızın örgütlenmesine geldiğinde, özellikle de günümüzde, göz önünde tutulmasının kesinlikle asli önemde olduğunu fark ederdik.

Bu sonuç ortak dilde ortaklaşacılık [komünizm] adı verilen kurumdan, yani sözcüğün dağıtmaya ilişkin anlamında bir adalete dayalı Başka'nın bir arzusundan kaynaklanır. Bunda belki, bir yandan bilimin öznesi ile ve öte yandan hakikatle ilişki düzeyinde bundan doğan şey ile bir bağıntıdan fazlası fark edilebilir. Sonuçta bir rejimin zirvesine Başka'nın arzusunu yerleştirmek ile dikkate değer bir zaman boyunca sayıları hep daha fazla artan basbayağı yalanları *mordicus [inatla]* savunmanın kural haline gelmesi arasında var olan bağıntıyı görmeye çalışmak tuhaf olmaz mı?

Aman aklınıza "anti-komünist" [*anti-coco*] laflar ettiğim gelmesin. Söz konusu olan kesinlikle bu değil. Hem zaten size başka bir bilmece vereceğim. Öte yandan, Başka'nın

arzusunun özgürlük, yani adaletsizlik adı verilen şeye dayandığı yerde bunun daha yeğ mi olduğunu [işlerin daha mı iyi gittiğini] sanıyorsunuz? Her şeyin, hatta hakikatin bile, söylenebildiği bu ülkede, sonuç, ne denirse densin, bunun hiçbir etkisi olmamasıdır.

Bununla bitirmek istiyorum, psikanalist olmanın toplumda bir yer olabildiğinin [bir yere sahip olmak anlamına geldiğinin] fark edileceği bir zamanın belki geleceğini size söylemek için.

Bu yer, umarım, eminim tutulacak, şimdilik yalnızca küçük şaka dükkanlarında yalpalayan psikanalistler tarafından işgal ediliyor olsa da.

Hiç şüphesiz, psikanaliz, belki bir tarzdır, öncelikle özneyle ilişkili şeylere dair bilimsel bir tarz. Bununla birlikte, dünyamızın içine girdiği hep daha fazla hızlanan hareketin ortasında onu korumak git gide daha fazla yararlı hale gelecektir.

Tartışma

Henri Maldiney – Sözlerinizi nasıl tartışmalı? Bunu pek çok noktadan yapmak, eklemlemelere nüfuz etmek gerekecek, bunu ise hepsi için yapamayız. İki öznenizin ayrımı üstüne basit bir soru soracağım size.

Öyle görünüyor ki ilkini, yani tam da sözlüksel (*lexical*) anlamı olmayanı; söz alma edimiyle tanımlananı; basitçe sözcüğün –dahası asla saf olmayan– olanaklı kökanlamları (*sémantème*) bütünü ya da biçimbirimler (*morphème*) bütünü tarafından değil bir duruma dair olanaklı olan tarafından belirleneni aşırı ölçüde basitleştiriyorsunuz.

Bana öyle geliyor ki onu ihmal ettiğiniz için, burada az önce andığınız Heidegger ile ters düşüyorsunuz, zira

Heidegger'in *arché*'si biçimbilimsel yapı olmaktan önce, anlam olmaktan önce temel olarak bulunuş ve eklemleme/dile getirmedir. O temel olarak somutta ve anlama dışında, bizzat durumun içinde egemendir. Söz alan bu *ben* (*je*) kadar *sen* de, yani onun gereksinim duyduğu bu başkalık da kendisi için zorunludur, zira her şey açıksa, artık geriye hiçbir şey kalmaz. Demek istediğim, başka'nın bu direnci olmasa, *ben* orada kendini bulamaz.

Fakat, bu şekilde kurulan (*institué*) *ben* dilin yasamasından kaçıp kurtulur, bir vaaz mantığında olması durumu hariç ve bence sunumunuzun mantığı sebebiyle, sözcenin öznesini tanımlayarak, bir vaaz sistemi içine giriyorsunuz. Fakat, vaaz mantığı yine de sadece bir mantık biçimidir ve bir özne/nesne ilişkisi mantığından çok kuşkusuz bir nesne mantığıdır.

Daha kesin olarak söylersek, bu mantıkta mevcut olan nesnelleştirme bana *insight*[24] kavramının ta kendisiyle tamamen çelişiyormuş gibi görünüyor, zira o yalnızca, dünyada olma işlevi denen çok daha temel bu işlevin tekilleştirilmesinin ikinci aşamasıdır. Gelgelelim, bizzat bu mantığın göbeğinde olmak ile dünyada olmak tam olarak aynı şey değildir. Siz, Husserl gibi konuşacak olursak "ka-

[24] İç-görü, anlayış, bir şeyi iç yüzünü kavrama (ç.n.)

zanım" (*acquis*) alanının içinde kalma tehlikesiyle karşı karşıyasınız.

Ve şeyle olan ilişki, Heiddeger'de sürekli olarak mevcut bulunan şeylerin eklemlenmesinin kendisi, sizin yaptığınız gibi, eğer dil gerçekten im, yani gerçeklik ilkesinin ötesinde mutlağın bizzat biçimi haline geliyorsa onun [bu eklemlenmenin] hangi bulunuşa sahip olabileceğini anlamıyorum, ki bu Freud'un *Verneinung*'una [inkar] karşıttır...

J.L. – Bugün *Verneinung* konusunda tek kelime etmedim...

Henri Maldiney – Hayır, ama evet bahsettiniz de, bastırma temsilin zihinsel anlamı tarafından kaldırılmadığına ve bu da dil yoluyla elde edilen anlam olduğuna göre. Bana öyle geliyor ki dilin kendisi zamandaş değil, sadece zamanla birlikte doğmuyor. Genelde, dil zamandan tasarruf eder, anlam temelde tersine döndürülebilirdir, fakat sadece anlam içinde olmayan bu bir şeyi ancak şimdide geri alabilirsiniz.

J.L. – Rica ederim, daha fazlasını söylemeyin. Sade-

ce çarpıcı bir formül bulmak için ondan alıntı yaptığım ölçüde Heidegger'i takip ettim. Dinleyicilerim arasında bazı kişilerin bu bağ konusunda aynı düşünceye sahip olduğunu varsayarak, bu formülü aldığımı hemen söyledim ve burada yaptığım işte bu. Heidegger'in bu konuda ne yaptığı başka bir mesele.

Öte yandan, bana söylediklerinizi içinde bana asli önemdeymiş gibi görünen şeye yanıt verecek olursam, neden eklemlemenin, *arché*'nin, durumun öznesini kurban ettiğimi söylediğinizi anlamıyorum, çünkü bu sizin de söylediğiniz gibi konuşan ve işiten, mevcut duruma giren, dünyada olan özne, ben de tam bu yüzden "öznenin bölünmesi"nden söz ediyorum.

Diyorum ki özne, bir yandan özne olarak kalırken, ancak bölünmüş olarak işler. Hatta temellendirdiğim şeyin tüm önemi de bu. Hatta size, öznenin bu bölünmesini onayladığımı, onu açığa vurduğumu; burada kullandığım ve zaten bölünmenin kendisine kesinlikle karşılık gelmeyen indirgenmiş yoldan başka diğer tüm yollarla tanıtladığımı söylemeliyim. Bu akşam kendime, hakkında gönderme yapmayı tamamıyla yasakladığım bir şey yapmam gerekirdi, zira izin verirseniz benim, hızlıca söylersek, sadece öğretim'im değil, öğreti'mden (*doctrine*) ve bundan

sonuç olarak çıkan şeyden bahsettiğimi düşünmemek gerekir. Bunu yapamazdım.

Bu bölünmede, benim nesne küçük *a* diye adlandırdığım nedensel bir öğe var. Bunu daha önceden duymuş olanlar var, duymamış olanlar var. Duymamış olanlara bu biraz tuhaflık olarak görünebilir, özellikle de bunun hangi nitelikte olabileceğinden ve bunun arzunun yapısıyla çok sıkı bir ilişkisi olduğundan söz etmeye gerçekten zamanım bile yok. Her halükarda, bu nesne küçük *a*; bu tekil fallik yokluğun ortaya çıktığı aynı yerdedir, başka bir deyişle analitik deneyimin merkezi olduğundan benim de burada merkeze koymak istediğim şeyin, yani herkes gibi benim de hadım etme diye adlandırdığım şeyin kökenindedir.

Öyleyse, bu öznenin bölünmüş olduğunu söylemek için, onun dilin işlevine göre iki konumuna işaret ettim sadece. Olduğu haliyle öznemiz, deyim yerindeyse konuşan özne öncelik talep edebilir, ama onu dosdoğru kendi sözlerinin özgür başlatıcısı olarak görmek asla mümkün olmayacaktır, çünkü bölünmüş olduğundan, bilinçdışı özne olan ve dilsel bir yapıya bağımlı bulunan bu diğer özneye bağlıdır. Bilinçdışının keşfi işte budur.

Bu ya doğrudur ya da doğru değildir. Eğer doğruy-

sa, bunun M. Heidegger'i bile özneyle ilgili olarak hala aynı biçimde bahsetmekten men etmesi gerekir. Hem zaten, eğer Heideggerci bir tartışmaya girersek, burada Heidegger'in "özne" sözcüğünü kullanımının homojenlikten uzak olduğunu söylemekte bir sakınca görmüyorum.

Henri Maldiney – Bu sözcüğü neredeyse hiç kullanmıyor.

J.L.– Kesinlikle. Ben kullanıyorum.

Henri Maldiney- Kendi gerekçelerinizle birlikte.

J.L. – Kendi gerekçelerimle, size ifade etmeye çalışmakta olduğum gerekçelerle. Aynı minvalde, Freudcu öğretide yer alan bastırma, *Verneinung* ve pek çok başka şey gibi bazı düzlemleri işin içine sokarak bana bazı itirazlarda bulundunuz. Şurası çok açık ki bunların hepsi kendi rolünü oynamış ve on yedi yıl boyunca, özür dilerim, buraya sunmaya ya daha ziyade sırasıyla "öğretim'imin yeri, kökeni, ereği" diye adlandırmış olduğum üç referansta bahsetmeye geldiğim şey sürdüğünden beri düşünümümün

eleğinden geçmiştir. Ortaya koyabileceğiniz ve elbette mevcudiyetlerini koruyan itirazlar belli bir bakış açısından geliyor. Bu itirazlarla neyi muhafaza etmeyi amaçladığınızın gayet farkındayım, ama bunları size tanıtlamak burada sürdürebileceğimizden çok daha uzun bir diyaloğu gerektirecektir kuşkusuz.

Henri Maldiney – Bilinçdışı hakkında söylediklerinizi yadsımıyorum. Sizin dil konusunda yaptığınızı Husserl "edimsel olmayanlar" (*inactualité*) ile yapıyor. Bundan dolayı, bir diyalog yapılamaz, ama yalnızca çifte bir monolog diyelim.

J. L. – Bu filozoflar arasında olup bitene özgü değil. Karı ile koca arasında da yanı şey geçerli.

Öğretim'im, Doğası ve Erekleri

Eğer bir psikiyatri kliniğini ziyaret etmeyi kabul ettiysem, bu, günümüzün jargonuyla bir *kolokyum* denen şeye katılmamı istemeleri sebepsiz değildir diye farz etmek için haklı bir nedenim olduğundandır.

Fena değil, bu sözcük. Hayli seviyorum. Birlikte konuşuyoruz, yani aynı yerde. Ama bu yine de, onun düşündüğü anlamına gelmiyor. Herkes konuşuyor ve aynı yerde olduğu(muz) için, birlikte-konuşuyor(uz) (*ça colloque*)[25]. "Diyalog"[26] sözcüğünden farklı olarak "kolokyum" iddia-

[25] "Söyleşi, tartışma, görüşme" anlamlarına gelen klasik Latince kelime *colloquium*, "birlikte-" anlamını veren *con-* öneki ile "konuşmak" anlamına gelen *loqui* kelimesinden [mastar hali *loquor*] türemiştir (ç.n.).

[26] İki ya da daha fazla kişi arasındaki sohbeti, karşılıklı tartışmayı belirten *dialogue* sözcüğü, Latince *dialogus*, διά, *dia* ("arasında", "buradan oraya geçmek") ve λόγος, *logos* ("söz")'den oluşan Yunanca διάλογος, *dialogos* ("tartışma") kelimesinden gelir (ç.n.).

sız bir sözcük. Diyalogda olmak (*dialoguer*) çağımızın en koca iddialarından biri. Daha önce hiç diyalogda olan insanlar gördünüz mü? Diyalogdan söz ettiğimiz durumlar hep biraz aile içi münakaşalara benzer.

O halde birlikte-konuşmayı umuyorum. Ama sayınız göz önünde bulundurulduğunda, bu düşündüğümden çok daha zor olacak.

Gerçek şu ki özellikle sizin için hazırladığım hiçbir şey yok elimde. Neden olduğunu size anlatmak benim için kolay. Eğer buradaki mevcudiyetinizde sessizlikten başka hiçbir dayanağım olmadan önünüzde birkaç kelime etmek için buraya gelseydim, ekin eken kadının (*la semeuse*)[27] hareketini yaptığım hissiyatı içinde olurdum. Ama sıralarda oturuyor olmanız bunun yaba izleri oluşturduğu ve tohumların kesin olarak büyüyecek bir toprak bulacakları anlamına gelmiyor. İşte bu yüzden bu salonda sıralanan bazı kişilerin bana soru sorma nezaketinde bulunmasını isterdim.

Elbette bu pek ihtimal dahilinde değil, ama bunu istirham ediyorum, tıpkı bana yabancı olduğunun söylenme-

---

[27] Avro'dan önce bazı Fransız paraları üstünde bulunan ekin eken kadın figürü. Bu kadın sol kolunda torba, uzun bir elbise ve başında Frigya başlığı taşıdığı halde saçları rüzgarda uçuşurken, doğan güneşin altında çıplak ayaklarla tohumları tarlaya saçmaktadır (ç.n.).

si gereken bir bağlamda konuşmak durumunda kaldığım her seferinde –ki bu pek sık olmuyor– yaptığım gibi, zira aranızda öğrettiklerimi takip etmişlerin çok olduğunu sanmıyorum.

1

Öğrettiklerim belli bir yankı uyandırdı.

Bu çoğul olarak *Écrits* [Yazılar] adını vermek durumunda kaldığım bir şeyi derlediğim günden kalma –ki Tanrıya şükür bu günü elimden geldiği kadar uzun süre geciktirdim–, [bu başlığı seçtim] zira yapacağım şeyi adlandırmak için bana en basit görünen sözcük buydu.

Bu başlık altında, tıpkı sandalları bağlamak için suya bıraktığımız işaret direkleri gibi, yaklaşık yirmi yıl boyunca haftalık olarak öğrettiklerim konusunda bazı nirengi noktalarını, bazı sınır taşlarını kaydetmek için yazmış olduğum şeyleri bir araya getirdim. Kendimi çok tekrarladığımı sanmıyorum. Hatta bundan oldukça eminim, zira kendime kural olarak, bir tür zorunluluk olarak aynı şeyleri yeniden söylememeyi koydum. Öyleyse, bu herhalde belli bir başarıdır.

Bu uzun öğretim yılları boyunca, falan yıl ya da falan yı-

lın falan döneminde geldiğimiz noktayı, bir direk gibi, bir aşamanın işareti gibi koymak için bana önemli görünen bir yazı kaleme aldım zaman zaman. Sonra bunların hepsini birleştirdim. Öğretime başladığım zamandan beri işlerin aldığı yolu gösteren bir bağlama denk düştü bu.

Bu meselenin doğrudan ilgilendirdiği insanlara, kendilerine psikanalistler diyen belli kişilere konuşuyordum. Bu onların en doğrudan, en gündelik, en acil deneyimini ilgilendiriyordu. Bu konuşmalar bilerek onlar için yapılıyordu ve asla da başka kişiler için yapılmadı. Ama şu da bir gerçek ki bu konuşmaların, kendilerine hitap edilmeyen ve konunun kendileriyle hiç alakası olmayan kişileri de ilgilendirebileceğini fark ettim. Bu mahiyette her üretim daima örnek teşkil edecek bir niteliğe sahiptir, çünkü hissettiğimiz bir güçlükle yüz yüze gelir, gerçek bir şeyle, moda olan bir başka sözcüğü kullanırsak somut bir şeyle. Yazdıklarımı okumak, çok iyi anlamasak da, bir etki yapar, alıkoyar, ilgi uyandırır. Gecikmeye gelmez bir şeyin zorunlu kıldığı ve gerçekten yapacak bir şeyleri, yapılması kolay olmayan bir şeyleri olan kişilere seslenen bir yazı okuduğumuz hissi sık sık başa gelmez.

Öncelikle bu nedenle, öteki ucundan tutulduğunda okunmaz olduğunu düşünmek konusunda hemfikir olu-

nacak bu *Yazıları* insanların en azından okur gibi ya da okumuş gibi yaptığını varsayıyorum. Doğal olarak, geçinmek için bu mesleği icra eden insanlar yani eleştirmenler böyle yapmıyor. Bu onları, benim öne sürdüklerimle en azından alakası olan bir şeyler yazarken bu konuda nitelikli olduklarını göstermek mecburiyetinde bırakacaktır, ama işte o noktada kendilerine güvenemezler. Fark edebileceğiniz gibi, bu kitap çok fazla eleştirilmedi. Kuşkusuz, çok kalın, okuması zor, kapalı. Kesinlikle herkesin günlük tüketimi için yazılmış değil.

Bu sözler, diyebilirsiniz bana, herhalde bir mazeret oluşturuyor. Bu, benim kendime, günlük tüketim için bir kitap yazmalıydım ya da hatta bir tane yazacağım dediğim anlamına gelebilir. Evet, mümkün. Belki denerim. Ama buna alışık değilim. Bu kitabın başarılı olacağı hiç de kesin değil. Herhalde kendi yeteneklerimi zorlamamam daha iyi olur. Bunun kendinde çok arzu edilir bir şey olduğunu da sanmıyorum, zira öğrettiklerim sonunda günlük tüketime girecektir. Bunun yolunu açacak, dolaşıma girmesini sağlayacak insanlar olacaktır. Bu elbette tam aynı şey olmayacaktır, biraz haddeden geçecektir. Onu gürültü patırtının içine sokmaya çalışacaklardır. Ellerinden geldiğince bu kitabı, her toplumda olduğu gibi

bu toplumda da herkese cuk oturan gayet sağlam bu belli sayıdaki kanıya göre yeniden konumlandırmaya çalışacaklardır.

Burada kesinlikle içinde yaşadığımız topluma eleştiriler getirmek niyetinde değilim. Bu toplum diğerlerinden ne daha iyi ne daha kötüdür. Bir insan toplumu her zaman bir çılgınlık olmuştur. Bu şekilde daha beter durumda değildir. Hep aynı şekilde devam edecek, hep böyle kalacaktır. Fakat çok sayıda fikrin git gide daha fazla omurgasızlaştığını kabul etmek gerekir. Her şey başka her şeyde devam edip gidiyor. Hatta bu durum sonunda herkese ve her birimize bir tür bulantı veriyor. Az önce kahvaltıda, beni burada nazik bir şekilde kabul edenlerin oluşturduğu küçük grupta, TV denen ve her an kültürel olan her şeyden haber olmak için dünya sahnesine ulaşmanıza olanak tanıyan şeyden bahsediliyordu. Artık kültürel olan hiçbir şey sizden kaçıp kurtulamaz.

Bu konuda dikkatinizi, insan ile hayvanlar arasında belki de üstünde yeterince durulmamış ana bir farklılık üstüne çekmek istiyorum. Bu farklılık anılmaya değer, çünkü unutulup duruyor. Doğa bağlamında bir farklılıktan bahsediyorum, zira kültüralizm yapmayı hiç istemem.

Fil ve su aygırı ile başlayıp deniz anası ile biten hayvan

krallığının her düzeyinde olup bitenlerden farklı olarak, insan doğa içinde –Hay Allah, en basit şekilde nasıl adlandırmalı?– dışkının boşaltılmasının ona verdiği olağanüstü bir sıkıntıyla belli eder kendini.

İnsan bu meselenin kendisi için sorun teşkil ettiği tek hayvandır ama bu harika bir sorundur. Siz bunu fark etmiyorsunuz çünkü dışkıyı boşaltan küçük aletleriniz var. Bunun sonra nereye gittiğini hiç düşünmüyorsunuz. Kanalizasyonlar yoluyla bunların hepsi hiçbir fikrinizin olmadığı harikulade yerlerde toplanıyor, burada birikiyor ve sonra bunları alıp dönüştüren, son derece çevrimsel olan insan sanayi aracılığıyla tekrar dolaşıma dönen her nevi şey haline getiren fabrikalar var. Bildiğim kadarıyla bu konuya bir iki saat ayıran politik ekonomi dersleri olmaması çarpıcı. Bu bir bastırma fenomenidir, her bastırma fenomeni gibi adap ve görgü zorunluluğuna bağlıdır. Gelgelelim hangi görgü kuralı olduğunu pek iyi anlayamıyoruz.

Uzun zaman önce tanıştığım ve daha fazla göremediğim için üzüldüğüm ince zekalı bir adam var, oldukça tanınmış biri: Aldous Huxley. İyi bir aileden gelen hoş bir adamdı ve kesinlikle aptal değildi, hatta hiç değildi. Hala hayatta mı bilmiyorum. Fransızca çevirisi Stock yayın-

larından çıkan, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, *Adonis ve Alfabe* adlı kitabını edininiz. Bu başlık elbette az önce bahsettiğim şeyi, büyük dışkı dolaşım yolunu içeren bölümü haber vermiyor.

Bundan bahsetmek her zaman şok edicidir, oysaki bu her zaman medeniyet dediğimiz şeyin bir parçasını oluşturur. Büyük bir medeniyet en önce kanalizasyon sistemine sahip bir medeniyettir. Bu türden şeylerden yola çıkmadıkça, ciddi hiçbir şey söylenemez.

Kesinlikle hiçbir ilkellik niteliği taşımadıkları halde neden bilmem belli bir zamandan beri ilkel denen halklarda, ya da etnologların ilgilendiği toplumlarda diyelim –her ne kadar teorisyenler ilkel, arkaik, mantık-öncesi olana ve böyle başka zırvalara dair ağız kalabalığı ederek bu konuya burunlarını soktuklarından beri, kimse hiçbir şey anlamasa da– işte bunlarda en azından kanalizasyon problemleri vardır. Böyle bir problem olmadığını söylemiyorum. Ve belki bu problemi daha az yaşadıkları için onlara vahşiler ve hatta iyi vahşiler denmiş ve doğaya daha yakın insanlar olarak değerlendirilmişlerdir.

Ama iş *büyük medeniyet = borular ve lağımlar* eşitliğine geldiğinde, bunun hiç istisnası yoktur.

Babil'de lağımlar vardı, Roma'da sadece lağım vardı.

Şehir bununla başlar, *Cloaca maxima*[28]. Dünya imparatorluğu ona yazgılıydı. Demek ki onunla gurur duyulmalıydı. Gurur duyulmamasının sebebi, bu olguya, deyim yerindeyse, temel önemi verilirse, kanalizasyon sistemi ile kültür arasındaki mucizevi benzeşimin fark edilecek olmasıdır.

Kültür şimdi artık bir ayrıcalık değildir. Tüm dünya bununla fazlasıyla kaplanmıştır. Üzerinize yapışır kültür. Yine aynı yerden gelen bu atık kabuğuna sanki gömülmüş halde, buna belli belirsizce bir biçim vermeye çalışırız. Peki bu neye indirgenir? Hani denir ya, büyük genel fikirlere. Örneğin, tarihe.

Tarih pek çok şeyi hale yola koyar. Tek bir anlamı yoktur, bin bir anlama sahiptir. Buna bir dayanak değeri vermiş olan insanlar vardır. Doğal olarak, bu Hegel'de tam olarak ne demeye gelir diye bakma sıkıntısına girdiklerinden değil. Ondan önce başkaları vardır, örneğin Bossuet. O her şeyi takdir-i ilahinin ellerine bırakmıştır. En azından bu açıktı. *Discours sur l'histoire universelle* [Evrensel Tarih Üstüne İnceleme]'ye büyük bir değer verdiği-

[28] "En büyük lağım" anlamına gelen *Cloaca maxima* dünyanın en eski kanalizasyon sistemlerinden birisidir. Antik Roma'da, yerel bir bataklığın drenajı ve döneminde dünyanın en kalabalık şehirlerinden birinin atık sularının boşaltımı için yapılmış olup, atık suları şehrin içinden akan Tiber Nehri'ne taşırdı (ç.n.).

mi söylemeliyim. En başta, bu türü başlatan odur ve bunu açık ilkeler üstünde yapmıştır. Dama tahtasındaki taşları iten Tanrı'dır. İşte bu gerçekten "tarih" adını almaya layıktır. Her şey bir beyefendinin başına gelen hikaye (*histoire*) etrafında döner. Fena değil, bu başka insanları iştahlandırmıştır, tarihi çok daha derinleştirmiştir. Bu fikirlerin kabul edilemez olduğunu söylemiyorum, ama bunları tuhaf bir şekilde kullanıyorlar.

Yine de kültürün yersiz bulduğum bir amaç olduğuna inanmayın. Bundan çok uzağım. O deşarj eder. Düşünme işlevinden tamamen azleder. Kesinlikle aşağı olan, bu işlevde küçük bir öneme sahip tek şeyden azleder. Düşünme olgusu üstüne neden herhangi bir soyluluk vurgusu konuyor anlamıyorum. Ne düşünürüz? Üstlerinde kesinlikle hakimiyetimiz olmayan, anlamayı başarmak için yüz kere aynı yönde evirip çevirmemiz gereken şeyleri. İşte bu düşünmek diye adlandırılabilir. Düşünürken (*cogitant*) alt üst olurum, altını üstüne getiririm. Bu ancak sorumlu olduğunda yani bir çözüm getirdiğinde, olabildiğince formalize edildiğinde ilginç hale gelmeye başlar. Bir formüle, olabildiğince matematiksel bir formalisazyona varmadıkça, ne yararı ne de soyluluğu anlaşılır. Neyin üstünde durmaya değer olduğu anlaşılmaz.

Tarih, düşünce tarihi yapmaya, yani şunun ya da bunun

bazı problemleri çözmek için gösterdiği böyle küçük, çekingen, çoğu kez saygıya değer, çoğu kez dürüst çabalardan kurtulmaya yarar –doğrusu, suyun üstünde en iyi kalan budur. Sonuç olarak, bu, profesörlerimizi bir çizgi çekip Descartes'ın mantığı ya da şu yoldan çıkmışların bazıları hakkında ne düşündüklerini söyleme konusunda fena halde sıkıntıya sokar, eğer [düşünce] bu boktan zamanının ötesinde dayanabilirse, düşünce tarihi yapmak daha rahattır, bu da bunların birbirlerine neler aktardıklarını araştırmaya gelir.

Dikkatinizi çektiğim bu mekanizma tamamen güncel bir biçimde işler. Bu teori değildir, ben burada teoriyi abartacak değilim. Fakülteye gitmeden kendi gözlerinizle görebilirsiniz, orada zaten size "felsefe" adı altında öğrettikleri şey budur.

Yakınlarda sizin için icat ettikleri büyük saçmalığı biliyorsunuz. Yapı var ve tarih var. Yapı kategorisine sokmuş oldukları insanlar –beni soktular, ben kendim yapmadım bunu, onlar beni öylece soktular– güya tarihin üstüne tükürüyorlar. Saçma. Elbette tarihe gönderme yapmayan yapı yoktur. Yapıdan bahsedildiğinde önce neden bahsedildiğini bilmek gerekir. Bu konuda size birkaç şey söylemeyi deneyeceğim.

Hakkında gerçekten düşünülen alanda neyin söz konusu olduğunu yanlış anlamaya mahal vermeden saptamak her

zaman zordur. Sözcükler çoğu kez her türden karışıklığa biraz fazlaca sürüklenirler. Bazılarının bugün, tarihin işlevinin deyim yerindeyse teorik haklarıyla hiçbir alakası bulunmayan tarihsel indirgemeyi kullanmasına izin veren işte budur. O zaman, yapıya değil, ama yapısalcılık denen şeye ilişkin soruları ağızlarından kaçırıveriyorlar.

Böylelikle, sizin önünüze çıkmazdan önce yapılan bir mülakat sırasında, çok saygıdeğer bir kişi bana "söylediklerinizle, yaptıklarınızla, öne sürdüklerinizle yapısalcılığın nasıl bir ilişkisi var söyleyemez misiniz?" dedi. Ben de "neden olmasın?" diye cevap verdim. Öyleyse, meseleyi ortaya koyalım ve süreci izleyelim.

Kültürel hareket diye adlandırılan şeyin işlevi karıştırma ve türdeşleştirmedir. Su yüzüne çıkan bir şeyin belli nitelikleri, belli bir tazeliği, belli bir ucu vardır. Bu bir filizdir. Söz konusu kültürel hareket onu yoğurur, ta ki bu filiz bütünüyle indirgenmiş, rezil hale gelinceye, her şeyle bağıntılı oluncaya kadar.

Her şeye rağmen, bu tatmin etmez, bunu söylemek lazım. İçsel gereklere bağlı sebeplerden ötürü değil, ama ticari olarak. Kökünden sökülünce, güçsüzleşir. Kaba saba laflar çıksa da ağzımdan, size bu konuda aklıma gelen bir formülü tekrar etmekte sakınca görmüyorum. Bok ye-

mek gayet iyidir, ama hep aynısını değil. Öyleyse, yeni bir tane bulmaya çalışayım.

Yeni modanın kökeni, sizin "yapısalcılık" diye adlandırdığınız şey, kolayca buna indirgenmek istemeyen, küçük köşelerinde kalan insanları aynı ticarete alet etmek ister. Hangi süreçlerle, direniş fonksiyonlarıyla, bu insanlar yalıtılmış, sonra ilişkilendirilmiş, asimile edilmiş, birbirine yapıştırılmış olurlar, bunu bütününde incelemek gerekir. Adımın bunlar arasında sayılmış olması gibi çılgın bir şansım var ve bu konuda çok iyi hissediyorum. Bunlar kendi küçük şeylerini biraz daha fazla ciddiye alan insanlardır. Aferin Lévi-Strauss. Gelecekte daha iyisi yapılamaz, bu kesin. Bu ezicidir. Hem sonra, başkaları da var. Zaman zaman bunlardan biri değiştirilir.

Şimdilik, tüm bunların genel dolaşıma girmesi için ciddi bir gayret sarf ediliyor, gerçekten büyük çaba harcanıyor. Ah evet, çözüm fena değil. Şimdiye kadar, bu faaliyete direnç gösterdim, zira söylediklerimi hangi ucundan tutacaklarını çok iyi bilmiyorlardı. Bilmiyorlar çünkü haklı olarak bunun neyle ilgili olduğuna dair hiçbir fikirleri yok, her ne kadar bu onların gözünde hep aynı teranenin bir parçası olsa da. Bunu da geri kalanlar gibi ortadan kaldırmak için uğraşmaları gerek, ama nasıl yapacaklarını bilmiyorlar.

Bir yolunu bulacaklar, özellikle de ben onlara yardım edersem.

2

Öğrettiklerimin, psikanalitik deneyim adı verilen şeyle ilgili olduğu açıkça ortada.

Tüm bunları bilmem neye, bunu hiçbir bilme durumunun içine sokmayan bir şeye, bir aksırığa[29] benzeyen şu sevimli kelimeyle, *Weltanschauung* [Dünya görüşü] ile, adlandırdıkları şeye taşımak/aktarmak istiyorlar. Benim hiç böyle bir iddiam yok. En çok korktuğum şeydir. Tanrıya şükür, buna kendimi kaptırmayacağım. Hiç *Weltanschauung*. Hatta diğer tüm *Weltanschauung*lardan tiksiniyorum.

Benim öğrettiğimde söz konusu olan bambaşka bir şey, ya ciddi ya da inanılmaz bir başıboşluk, delice, çılgın bir şey olan bir deneyime ilişkin teknik yöntemler ve biçimsel kesinlemeler. Zaten dışarıdan bakıldığında onun tüm veçhesi bu. Analizin temel özelliği şu ki insanlar en sonunda yıllar boyunca doludizgin saçmaladıklarını fark ediyorlar.

---

[29] Fransızcada aksırık/hapşu, *atchoum* olarak yazılıyor; Lacan "Weltanschauung" ile ses benzerliği kuruyor ve dünya görüşünü aksırığa benzetiyor (ç.n.).

Kendi payıma ben, onun varlık sebebini aydınlatan şeyden hareketle, onun neden ayakta kaldığını, neden sürüp gittiğini, neden hiç de çoğu kez dışarıya duyuracaklarını ve işleyişine ilişkin hak iddia edeceklerini sandıkları [şey] olmayan bir şeye vardığı göstermeye çalışıyorum. Şu apaçık ortada ki bu bir konuşma işlemi, bir konuşma-işlem (*opération-discours*). Bana tüm analizlerini susarak geçirenler olduğunu söyleyeceksiniz. Bu durumda, söz konusu olan belagatli bir sessizlik.

Konuşmayla ilgilenmek için analizi beklemedik. Hatta bilim olan her şey bundan [konuşmadan] hareket eder. Felsefeyi az önce size söylediğim düzlemde –yani çağdan çağa güzel düşüncelerin nasıl aktarıldığını– tahayyül etmek yeterli değildir. Burada söz konusu olan bu değil. Felsefe, konuşma-işlemden, bilim olarak nitelendirilmek için yeterince kesin şeylerin ne ölçüde çıkabileceğini saptamaya yaramıştır.

Bundan bir bilim çıkabilmesi, kendi değerini kuşkusuz ortaya koyan bizim bilimimizin çıkabilmesi için –hangi bakımdan değerli olduğunun görülmesi, her halükarda etkililiğini ispatlaması gerekir– zamana ihtiyaç vardır. Bu söylemin doğru kullanımını tam ayarına getirme meselesidir, başka bir şey değil.

Peki ya deneyim, diyorsunuz bana? Evet ya, deneyim ancak onu doğru bir sorudan yola çıkartırsak oluşur. Buna hipotez diyoruz. Peki neden hipotez? Söz konusu olan çok basitçe doğru olarak sorulmuş bir sorudur. Başka bir deyişle, bir şey olgu biçimini almaya başladı ve bir olgu daima söylem yaratır. Kimse yerleşik bir olgu görmemiştir. Bu bir olgu değil, bir tümsek, kendisine çarpılan bir şeydir, söylem olarak zaten dillendirilmemiş bir şey hakkında söylenebileceklerin hepsi budur.

Söylemle ilgili kesinlikle görülmedik bir vaka olan psikanaliz bizi köken probleminin nasıl koyulduğunu birazcık gözden geçirmeye götürüyor. Bizi örneğin bir mantığın, serüvenlerinin ve sonunda bize gösterdiği tuhaf şeylerin belirmesinin oluşturduğu fenomeni sorgulamaya itiyor.

[Problemi] koyuşu –bu beyandan sonra inanacağınız şeyin bir önemi yok– benimkinden uzak olmayan Aristoteles diye biri vardı. Neyle, kimle uğraştığı pek bilinmez. Onlara muğlak, belli belirsiz biçimde sofistler deniyor. Doğal olarak böyle sözcüklere güvenmemek, çok ihtiyatlı olmak gerek. İnsanların sofistlerin kehanetinden çıkardıkları üstüne kısacası bir *black-out [karartma]* var. Bu kuşkusuz etkili bir şeydi, zira biz onlara yüklü miktarda

para ödendiğini biliyoruz, aynı psikanalistler gibi. Aristoteles ise, bundan, hitap ettiği kişiler üstünde tamamen etkisiz kalan bir şey çıkardı. Onun için olduğu gibi benim için de durum aynı. Olaya şimdiden iyice yerleşmiş psikanalistleri benim anlattıklarım hiç mi hiç ırgalamıyor. Ama devam edelim, devam edelim, umalım.

Birinci Analitiklerde, *İkinci*lerde, *Kategorilerde* bulduğumuz bu küçük harika şeylere mantık denmiştir. Şimdi değerini kaybetmiştir, çünkü doğru, ciddi mantığı, az bir süredir, yaklaşık yüz elli yıldır, yani on dokuzuncu yüzyılın ortasından beri biz yapıyoruz.

Doğru, kesin, hakiki mantık Boole diye biriyle başlayan mantıktır. Bu mantık bize bazı fikirleri gözden geçirme fırsatı verir. Oldu olası, başta birkaç küçük doğru ilke konursa, bundan çıkarılabilecek olanın her şeyin durmadan dönüp dolaştığına ve hep kesinlikle dört ayak üstüne düşüldüğüne inanılıyordu. Önemli olan bir sistemin çelişkili olmamasıydı. Mantık sadece buydu. Ve o nokta da işin hiç de öyle olmadığı anlaşıldı. Bizden kaçıp kurtulan bir dünya şey olduğu keşfedildi. Ola ki bazı kişiler oradan buradan Gödel diye birinden bahsedildiğini duyduysa, bunlar aritmetiğin bile kendini bir sepet olarak gördüğünü bilebilirler, çifte-zeminli olduğunu söylemiyorum,

dibi delik deşik bu sepetin. Her şey dipteki bir delikten kaçıp gidiyor.

Bu ilginç ve ona ilgi duymanın psikanalist gibi biri için biçimlendirici bir değerden yoksun olmaması ihtimal dışı değil. Ama şimdilik çıkışı yok, çünkü burada benim çağ sorunu dediğim çok özel bir problem var. Ciddi biçimde mantık ya da dahası modern bilimle alakalı herhangi başka bir şey yapabilmek için, kuşkusuz kültür tarafından bütünüyle aptallaştırılmadan önce başlamanız gerekir buna. Elbette her zaman biraz aptallaştırılıyoruz, orta öğretimden kaçmak mümkün değil. Hiç şüphesiz, bu öğretimin de belki kendi değeri vardır, zira hakiki bilimsel canlılıkla buna direnebilenler, herkesin söyleyeceği gibi, istisnadırlar. Örneğin dirsek çürüttüğüm kolejde benimle aynı zamanda aptallaşan iyi dostum Leprince-Ringuet[30] bundan canlı ve parlak biçimde hemen paçayı kurtardı. Bana ise bundan kurtulmak için psikanaliz gerekti. Psikanalizden benim gibi yararlanan çok fazla insan olmadığını söylemek gerek.

Mantık, size aptallık olarak yutturulan her şey tarafından tamamen aşındırılmamış bazı zihinsel esneklikler

[30] Louis Leprince-Ringuet, (1901-2000), Fransız fizikçi, iletişim mühendisi, bilim tarihçisi, denemeci (ç.n.).

talep eden oldukça kesin bir şeydir. O yüzden bu esneklikleri çok genç yaşta edinmem gerekti. Yalnız, çok genç olmak iyi bir psikanalist olmak için en iyi koşul da değildir. Ama birisi belli bir deneyimden sonra psikanaliz mesleğine girmeyi başardığı zaman, onu belli bir pratik için hazırlayacak kesinlikle ilk planda yer alan bu şeyleri ona öğretmek için çok geçtir.

Size bir hedef vermek için bahsettim mantıktan. Sadece bu yok, ama mantık eğer onu *Stote* [Aristoteles] düzeyinde alırsanız örnek niteliğindedir, çünkü o açıkça bir şey başlatmaya çalışmıştır. Kuşkusuz, bu insanlar, yani sofistler, mantığı zaten kullanıyorlardı, hem de belli bir uslamlama düzleminde kesinlikle çok şaşırtıcı, çok parlak, çok etkili biçimde. Onların bunu mantık olarak adlandırmaması onun öyle olmadığı anlamına gelmez, elbette. Eğer mantığın biçimlendirici etkileri olmasaydı, bunlar, yurttaşları ve hatta yurttaş olmayanları cezbetmek ve onlara tartışmada zafer kazanmak ya da varlık ve yokluğa dair ebedi soruları tartışmak için malzeme vermek konusunda neden o kadar başarılı olsunlar ki? *Stote* buna bir teknik kazandırmayı denedi, *Organon d*enen şeyi. Buradan bir filozoflar soyu çıktı, bunun nereye vardığını şu an görüyorsunuz, bu soy birazcık tükenmiştir çünkü felsefeden

artık düşünce tarihi anlaşılmaktadır. Yani dilimiz bir karış dışarı sarktı. Bereket versin ki hala sizi yeniden yüreklendirmeye çalışan fenomenologlar denen bazı kalpazanlar var.

Psikanaliz bir şans, yeniden yola koyulmak için bir şans.

3

Hissettirmiş olduğumu sandığım gibi, psikanalizin ortaya çıkışı ile bilimin işlevlerinin gerçekten krallara yaraşır genişlemesi arasında çok sıkı bir bağ var. Bu hemen belli olmasa da, analitik alanda yalıtma ve yoğunlaştırma olgusu ile başka her yerde söyleyecek bir şeyi olanın artık sadece bilim olması arasında belli bir zamandaşlık bağı var.

Bilimci bir beyan bu, diyeceksiniz bana. Evet ya, neden olmasın? Bununla birlikte, tam da öyle değil, zira bilimcilik diye adlandırmakta anlaşmaya varılanın hep kıyısında karşılaşılan şeyi, yani hiçbir ölçüde katılmadığım belli sayıda iman kuralını buna katmıyorum. Örneğin tüm bunların bir ilerleme temsil ettiği fikri. Ne adına ilerleme?

Az önce bana, galiba kendilerini psikanalistler olarak etiketleyen bazı köşelerden bir itiraz yapıldı. Bunun bana

esin verdiğini söylemeliyim. Bana Lacan'ın anlattıkları üstüne bir konferans vermiş olduğu söylenen bir hanımefendi tarafından iletildi bu itiraz. Kısacası onun sayesinde, biraz ilerlemek için kendime izin verdim. Eğer doğru anladıysam, söz konusu itiraz şöyle ifade edilebilir: "Neden özneyi işin içine karıştırmayı gerekli buldunuz? Freud'da nerede var öznenin izi?"

Söylemem gerek ki bu benim için feci bir darbeydi. Korkunç olan, belli bir zamandan sonra, boşa harcadığım bir zamandan sonra, sizinle kültürün, gazeteciliğin etkisi arasında bir uçurum açılıyor. Şimdi göz önünde olduğumdan, bazılarının nerede olduğundan emin olabilmem için bana bir aracı gerekiyor. Demek ki Freud konusunda özneyi işin içine sokmanın bir yenilik, bir icat olduğunu düşünüyorlar.

Gerçekten, psikanalist olmayan herhangi birini yardıma çağırıyorum, zaten burada çok fazla olmasa gerek. Neden bahsettiğimiz konusunda azıcık bilgisi olan herhangi bir bilir ki Freud'da üç şey söz konusudur.

İlki, o (*ça, id*) rüya görür. Özne değil o, değil mi? Hepimiz ne yapıyoruz burada? Kendimi aldatmıyorum, bir dinleyiciler topluluğu, hem de ne kadar nitelikli olursa olsun, ben burada boşuna kürek sallarken rüya görüyor.

Herkes kendi ufak tefek işlerini düşünüyor, az sonra buluşacağı sevgilisini, su kaynatan arabasını, bir yerlerde yanlış giden bir şeyi.

Sonra, o başarısız olur (ıskalar-*rater*). Bakın lapsus (dil sürçmesi), edim hatası, varoluşunuzun dokusunun ta kendisi. Bilincin ideal işlevleri ve bundan çıkan her şeye, yani bir hakimiyet sağlaması gereken kişinin mahiyeti hakkında her şeye ilişkin karşınızda tekrarlayıp durdukları şeyleri gülünç, grotesk kılıyor. Söz konusu olan ne bilmiyorum. *Yazılar*ımda, hayran olduğum sevgili dostum Henri Ey'in icat ettiği şeyi okuduğumda hissettiğim şaşkınlığı görebilirsiniz. O psikiyatrları medenileştirmek istiyordu, o yüzden organ-dinamizmini buldu, hiçbir şeye benzemeyen tamamıyla yapmacık bir şey. Bizim ilgilenmemiz gereken şey olan öznenin dokusu ile onun, kişiliğin kurulması ve daha bilmem nenin bu sözde sentezi konusunda sizin için icat ettiği falanca şey arasında herhangi bir kişinin bir ilişki göremeyeceğine bahse girerim. Nerede bu kurulmuş kişilikler? Bilmiyorum, Diyojen gibi bir fenerle arıyorum onları. Güzel olan şu ki, bu kurulumlara yapılan tüm başvurulara rağmen, başarısız oldular gerçekte. Bunun bir anlamı var. Başaran her zaman başkaları olur. Hatta salonda ayaklanan insanlar bile var. Bense uyumayı başardım.

Üçüncü olarak, o düş görür, başarısız olur, güler. Sizden rica ediyorum, bu üç şey, öznel mi değil mi? Neden bahsettiğimizi bilmemiz gerekir. Freud söz konusu olduğunda benim özneyi işe karıştırmama ne gerek olduğunu kendilerine soranlar ne dediklerini kesinlikle bilmiyorlar. Onların işte bu noktada olduğunu saptamalıyım, oysaki kendisine direnilen şeyin aslında daha üst düzeyde olduğunu düşünüyordum.

Söz konusu olan öznenin belirsiz bir anlamda, her şeyi arapsaçına döndüren şey anlamında öznel diye adlandırılan şeyle ya da bireysel olanla hiç alakası yok. Özne benim kesin anlamında imleyenin etkisi olarak tanımladığım şeydir. İşte, örneğin orada bireysel halde olan şu ya da bu insanlara yerleştirilebilmesinden önce, hatta bunlar yaşayan varlıklar olarak var olmadan önce, bir özne budur.

Elbette, uzlaşım itibarıyla şöyle söylenebilir: "Bu iyi ya da kötü bir özne, bu bir ahlaki özne, bu bilgi öznesi" ya da ne isterseniz artık. Çılgın bir hikaye, şu bilgi öznesi fikri, felsefe sınıfında nasıl hala bundan bahsedilebiliyor diye soruluyor. Bu ancak tek bir şey demek olabilir, canlı olan her şey bunu her zaman yeterince bilir, hayatta kalacak kadar. Daha fazlası söylenemez. Bu tüm hayvan ya neden olmasın bitki krallığına kadar uzanır.

İnsan denen şeyi dünya denen şeyle bir ilişkiye sok-

ma fikrine gelince, bu fikir, bu dünyayı bir nesne olarak düşünmemizi ve özneyi de bir bağıntı fonksiyonu yapmamızı gerektirir. *Ob-jet*[31] olarak düşünülen dünya bir *su-jet*'yi[32] gerektirir. Bu ilişki, efsanevi niteliği tamamıyla açık olan büyük bir seyir imgesi sayesinde töz, öz haline gelebilir. Dünyayı temaşa etmiş insanlar olduğunu hayal ederiz. Şüphesiz, örneğin kürelerden bahsettiğinde, Aristoteles'te, buna benzeyen şeyler vardır. Bu sadece, göksel kürelere ilişkin bir seyir devinimi içermeyen hiçbir teori olmadığı anlamına gelir.

Biz bir bilimin ne olduğunu biliyoruz. Hiçbirimiz bilimin bütününe hakim değil. Kendi hareketiyle son hızla koşuyor bilimcik, o derece ki elimizden hiçbir şey gelmiyor. İşin içinde en çok bulunanlar aynı zamanda bundan en çok mustarip olanlar.

Biraz aydınlanmış olası her deneyim, öznenin bilimsel kazanımın temsil ettiği eklemlenmiş bu zincire bağımlı olduğunu gösteriyor. Özne burada kendi yerini almalıdır, kendini elinden geldiğince bu zincirin sonuçlarına yerleştirmelidir. Oluşturmuş olduğu, ve dünyanın ve hatta sözde sezgisel kategorilerin parçası haline gelen tüm küçük

---

[31] Öne, dışa atılan anlamında (ç.n.).

[32] Alta atılan, altta duran anlamında (ç.n.).

sezgisel temsilleri her an gözden geçirmesi gerekiyor. Her daim tüm aygıtı geliştirmeye koyulması gerekiyor, yaşayacak bir yer bulma hikayesi. Bu sistemden şimdiye kadar kovulmaması bir mucize.

Hem zaten sistemin amacı bu. Aksi takdirde, sistem başarısızlığa uğrar. Bu yüzdendir ki özne sürüp gidiyor. Bir şey, özneyi tutup yakaladığımız, onunla uğraştığımız bir yer olduğu duygusunu bize yeniden verirse, bu, bilinçdışı diye adlandırılan düzeyde olur. Çünkü her o, başarısız olur, her o, güler, her o, rüya görür.

O ancak tamamıyla eklemlenmiş bir biçimde rüya görür, başarısız olur, güler. Bilinçdışında söz konusu olan şeye yaklaştığı, onu keşfettiği, aydınlattığı her seferinde Freud ne yapar? Zamanını neyle geçirir? Neyle uğraşır? Bu ister rüya metni olsun, ister şaka metni olsun, ister sürçme biçimi olsun, dilin, söylemin eklemlenmelerini manipüle eder.

Goya'nın küçük bir gravürünün kenarına, şöyle yazıldığını görürüz: "Aklın uykusu canavarlar yaratır". Bu güzeldir, ve sanki Goya yapmış gibi, daha da güzeldir, bu canavarları görürüz.

Görüyorsunuz ya, konuştuğumuzda, hep zamanında durmayı bilmek gerek. "Canavarlar yaratır"ı eklemek iyi

olmamış mı? Biyolojik bir sayıklamanın (*élucubration*) başlangıcı bu. Biyoloji de bilim doğurmaya uzun zaman harcamıştır. Uzun süre altı bacaklı danaya takılıp kaldılar. Ah! Bu canavarlar yok mu, hayal gücü, hoşumuza gidiyor. Oh! Bilirsiniz, ne güzeldir psikopatlar, der psikaytrlar, dolup taşarlar, karıncalar gibi, icat eder, hayal eder, harika. Bunu hayal eden sadece onlar. Psikopat için bu nasıl size söyleyemem, yeterince psikopat değilim, ama kesinlikle psikiyatrların hayal ettiği gibi değil, özellikle de önce kuruluma sonra da genellemeye geçmek için duyum ya da algı psikolojisi bilmem neden hareket ettikleri zaman olduğu gibi değil, bunların hepsi de zavallıcıkların nerede çuvalladıklarını anlamaya çalışmalarından kaynaklanıyor. Bunun onların kurulumlarıyla hiçbir alakası yok, bu apaçık görülebilir.

O yüzden durmayı bilmek gerek. *Aklın uykusu* –hepsi bu. Peki bu ne demek? Uykuda kalmamızı teşvik eden akıldır demek. Yine burada da, benim küçük bir usdışıcılık beyanında bulunduğumu anlamanız tehlikesi yok mu bilmiyorum. Ama hayır, tam tersi. Kapı dışarı edilmek, dışlanmak istenen şey, yani uykunun egemenliği, böylece akla, aklın imparatorluğuna, işlevine, söyle-

min hakimiyetine, başka birinin söylediği gibi, insanın dilde ikamet etmesi olgusuna ilave edilmiş olur. Bunun farkına varmak ve rüyanın metninin ta kendisinde aklın çizdiği yolu takip etmek usdışıcılık mı? Belki tüm bir psikanaliz, belki vuku bulabilecek olandan, yani bir uyanma noktasına gelip dayanmamızdan önce cereyan ediyor.

Freud bir yerde *Wo es war, soll Ich werden* [*O'nun (id) olduğu yerde, Ben ortaya çıkmalıdır*] diye yazmıştı. Bu ifadeyi ikinci topik düzeyinde alsak bile, bu belli bir şekilde özneyi tanımlamaktan başka nedir? Uykunun egemenliğinin [olmuş] olduğu yerde, ben ortaya çıkar (*advenir*), olur (*devenir*), *werden* [olmak, *devenir*] fiilinin Almancada aldığı özel vurguyla birlikte, ki bu fiile oluşta/gelecekte olma anlamını vermek gerekir. Bu ne demek olabilir ki, eğer öznenin *Es* düzeyinde zaten kendi evinde olduğu anlamına gelmiyorsa?

Türlü bahaneler bulup, ikinci topikte/topografyada, Freud'un artikelle [tanımlıkla] beraber *das Ich* diye belli bir sistemi, algı-bilinç sistemini adlandırdığını söylemenin anlamı yoktur, zira Almancada, Fransızcadaki *moi* ve *je* gibi işleyen kelimeler yoktur. *Das Ich* [ben], bu muğlak kelimeyi kullanmak gerekirse, kendileriyle bağlantı kurduğu

(*associer*) diğer iki merci, yani *Es* [o] ve *Überich* [Üstben] gibi bir şeydir. Eğer, kelimenin tam anlamıyla, öznenin nüvesi değilse, bu nedir?

Hatta, bir dönem benim yol arkadaşlarım olmuş ve psikanaliz için bir hazırlık olmayan psikolojiyle dolu olarak Tanrı bilir nereden gelen kişilerin doğal olarak üstüne atladığı bu grotesk, gülünç işlev bile söz konusu olabilir. Öznelerarasılık işlevinden söz ediyorum. Ah! Lacan, "Roma Konuşması", "Sözün ve Dilin İşlevi ve Alanı", öznelerarasılık! Sen varsın, ben varım, bunu birbirimize söylüyoruz, birbirimize bir şeyler gönderiyoruz, öyleyse öznelerarasıyız. Tüm bunlar tamamen karışıklıktan [ileri geliyor] (*confusionnel*).

Benim bu konudaki konumumu bildiğinizi sanıyorum, yoksa bunu size daha iyi hissettirecek durumdayım. Öznenin iletiyle karışması, dilin iletişime sözde indirgenişi üstüne söylenen tüm budalaca şeylerin en önemli niteliklerinden biridir. Dilin özü hiçbir zaman iletişim işlevi olmamıştır. Buradan hareket ettim.

Von Frisch, arıların bir dili olduğuna, çünkü birbirlerine bir şeyler ilettiklerine inanır. Kuruntuya kapılıp da onlardan bize bir şey ulaştığını bahane ederek yıldızlı cisimlerden iletiler (*message*) aldığımızı iddia eden insanların

zaman zaman söyledikleri şey tamamen aynı niteliktedir. Bu hangi bakımdan bir iletidir? Eğer "ileti" kelimesine bir anlam verirsek, bununla herhangi bir şeyin aktarılması arasında bir fark olmalıdır. Aksi takdirde, dünyada her şey ileti olacaktır. Hem zaten, bir şekilde, her şey öyledir, söylenegeldiği gibi, bilgilerin aktarılması ve taşınması işlevlerini moda haline getiren şeyden dolayı. Bu bilginin, anlamlandırmanın tam olarak tersi yönünde kaydedilmiş olarak formalize edilebileceğini fark etmek zor değildir. Bu bize tek başına, bu anlamda anlaşılan bir bilginin dilin kullanımında taşınan şeyin sonucuyla karıştırılmaması gerektiğini gösterir.

Dilin eklemlenmesi en başta sözceleme öznesi (*sujet de l'énonciation*) meselesini soru konusu yapar. Sözceleme öznesi, yeri geldiğine kendi hakkında sözce öznesi (*sujet de l'énoncé*) olarak *ben (je)* diyen özneyle kesinlikle karıştırılmamalıdır. Kendisinden bahsetmesi gerektiğinde, kendisini *ben* diye adlandırır. Bu basitçe, *konuşan benim (moi qui parle)* demektir. Herhangi bir sözcede göründüğü haliyle *ben (je)*, bir *schifter*[33] diye adlandırılan şeyden

[33] Dilbilimde, bir *schifter* (ya da *belirteç*) sözcelemeye göndermede bulunan ve bir sözcenin edimselleşmesine katılan bir birliktir, konuşmanın iki tarafını belirten "ben", "sen" (ya da "biz" ve "siz") adılları, işaret ve iyelik sıfatları, yer zarfları ("burası", "orası"), zaman zarfları ("şimdi", "bugün" ya da "yarın") gibi (ç.n.).

fazlası değildir. Dilbilimciler bunun da sözceleme öznesi olduğunu iddia ederler. Ne derlerse desinler, bu tamamen yanlıştır. Öylesine yanlıştır ki onu bildiğimizden beri yanlışlığı ayan beyan ortadadır. Hala öznesini arayabileceğiniz sözcelemeler vardır. Her halükarda o *ben d*iyebilen herhangi biri için orada değildir.

Bu yine de sözde iletişim şematizmini yeniden birazcık inşa etmeyi gerektirir. Soru konusu yapılacak bir şey varsa, özel olarak basit öznelerarasılık işlevidir, sanki bu tek başına işleyen, bir gönderici ile bir alıcı arasındaki basit ikili bir ilişkiymiş gibi. Kesinlikle bu değil.

İletişimde söz konusu olan ilk şey, onun ne demek olduğunu bilmektir. Herkes bilir bunu. En küçük bir deneyim dahi başkasının söylemekte olduğu şeyin söylediği şeyle kesişmediğini gösterir.

Tam da bu nedenle bir mantık kurmaktan canınız çıkar. Üzerlerinde hiçbir şüphenin olmayacağı küçük imleri bu tabloya yerleştirebilmek için. Özneyi elemek için çabalayıp durursunuz. Ama gerçekte, küçük harfler koymaya başladığınız andan itibaren, bir an için özne elenir. Sona geldiğinizde onunla doğal olarak her türden paradoks altında tekrar karşılaşırsınız. Mantığın giriştiği tüm yakından toparlama denemelerinde tanıtlayıcı ve tutku verici olan şey budur.

Biri bizi şuna iter, kesinlikle psişizm değil de basbayağı bir metapsikoloji, yani bir psikolojiden bambaşka bir şey olan bir şeyden bahsetmek istiyorsak, o'dan, ben'den ve üstben'den bahsetmek gerekir. Sanki tüm bunlar aşikarmış, kendiliğinden açıkmış, son derece doğalmış, besbelliymiş gibi davranırız. Hiç de böyle değildir. Sadece tüm önceki laf kalabalığından ayrılmakla kalmaz, ama haklı olarak kendisinden bahsedilebilecek bir öznelerarasılık varsa, sadece dramatik değil ama hatta iletişimin düzeniyle hiçbir alakası olmayan trajik bir öznelerarasılık, birbirini itip kakan ve sıkıştıran ve kendi aralarında boğulan insanların bir öznelerarasılığı, işte bu kendini o, ben ve üstben biçimi altında sunan öznelerarasılıktır ve bu basbayağı sizin bir özne diye adlandıracağınız şeysiz edebilir.

Bana neden özneden söz ettiğimi soruyorlar, neden, güya, ben bunu Freud'a ekliyormuşum. Oysa Freud sadece bundan bahseder. Ama ondan zorunlu, kaba bir biçimde bahseder. Binlerce yıllık felsefe geleneğinden beri, özneye ilişkin kamufle edilmeye çalışılan her şeyi hayata geri döndüren bir tür buldozer harekatıdır bu.

İşte tam da bu minvalde, size az önce söylediğim gibi, şimdi yoğun çalışmak istiyorlar. Vurguladığım şey, ki burada bir boyut önermekten başka bir şey yapmış olduğu-

mu söyleyemem, aslında filozoflar tarafından verilen bir benzere sahiptir. Örneğin dergim *Scilicet*'in ilk sayısında kendisine küçük bir anıştırma yaptığım biri var, bizim için hala çok büyük klasik temaları yeniden tartışmak üzere saklayan çok yetenekli bir oğlan, bunların varlığını onunla ilk kez bir kongrede tanışmadan önce uzun zamandır biliyordum. Orada bana şöyle dedi: "Tüm bunlara pekala, söylediklerinize katılıyorum", aslında katıldığı belli oluyordu, zira Freud üzerine bir makalesinde benim söylediklerimden başka bir şey yazamadı: "ama neden, neden bunu özne diye adlandırmakta diretiyorsunuz?"

Bazı konulara temas ettiğinizde böyle olur, hep ayırtılmış bir alan vardır. Bunu yeni öğrenmiş olanlardan biri bir gün Racine üzerine bir kitap yazmaya kalktı. Ah, ama tek başına değildi, Racine'i kendi ayırtılmış cesedi olarak gören başka biri vardı. Buna nasıl cüret eder? vs. Burada filozof bana şöyle söylemeye tamamen hazırdı: "Bir dil gibi yapılandığını söylediğiniz bilinçdışına neden özne demeye devam ediyorsunuz?"

Analistler bana benzer bir soru sorduklarında, afallıyorum ama bunun benim için sürpriz olduğunu söyleyemem. Ama filozoflar tarafından gelince, öylesine

şaşırtıcı oluyor ki ona "sizi konuşturmak için muhafaza ediyorum özneyi" demekten başka verecek hiç cevap bulamıyorum.

Bununla birlikte, felsefi gelenek içinde biraz önce söz ettiğim Aristoteles'in *Organon*'undan beri bilmem hangi mutlu tesadüfün bize seyrini devam ettirdiği bu sözcüğü yinelememek ne çılgınlık olurdu. *Organon*'u yeniden okuyun, ya da okuyun, sevgili dostlarım, zaman zaman el kitaplarından başka bir şey okuma fikrine kapılanlar, ve başında özne ile töz arasındaki farkı görün.

Bu öylesine ana bir noktadır ki sözünü ettiğim iki bin yıllık felsefe geleneği tek bir çaba göstermiştir, onu ortadan kaldırma çabası. Felsefe geleneğinin zirvesi olarak değerlendirilen kişi olan Hegel, söylemeliyim ki, göz kamaştırıcı bir ustalıkla, rüyada temas ettiğimizin bizzat olumsuzlaması olan şeyin, yani tözün, az önceki Freud formülünde olduğu gibi öyle [özne] olmadan önce, zaten özne olduğunu öne sürmüştür.

Her şey töz ile özneyi kesinkes ayıran Aristotelesçi öne sürümün yarattığı başlangıç travmasıyla başlar. Bu öne sürüm tamamıyla unutulmuştur.

Öznenin felsefi gelenek sayesinde hayatta kalması,

deyim yerindeyse, gerçek bir düşüncenin başarısızlığıyla hareket edildiğini ispatlar.

Bu "özne" sözcüğünü, tam da nihayet kullanımını ters yüz etmenin söz konu olduğu bir anda terk etmemek için bir sebep değil mi bu?

Öyleyse, Lacan'ı Duymuş Olacaksınız

Durumumun çok zor olduğunu söyleyemem. Aksine olağanüstü derecede kolay. Az önce takdim ediliş biçimimin ta kendisi, her halükarda, Lacan sıfatıyla konuşmuş olacağıma işaret ediyor.

Öyleyse, Lacan'ı duymuş olacaksınız.

"Konferans" türü bana göre değil. Bana göre değil çünkü son on beş yıldır her hafta, bir konferans olmayan, büyük coşkunluk anında seminer diye adlandırılmış olan bir şey yapıyorum, ve bu bir ders, ama yine de bir seminer, hala bu adı muhafaza etmiş.

Buna şahitlik edecek olan ben değilim, ama bazılarıyla nöbet değişimi yaparak başından beri orada olan birileri yapacak. Tekrar edilmiş tek bir ders bile yok.

Hal ve şartlar doğrultusunda, etrafımda bulunan az sa-

yıda insana bir şeyler açıklamaya, şimdi ele alacağımız bir şeyleri açıklamaya borçlu olduğumu düşündüğüm bir an geldi. Ve bu şeyin, Tanrım, onlara açıklamayı bitirmemiş olmam için yeterince kapsamlı olması gerekir.

Tuhaf. Belki aynı zamanda açıklamak zorunda olduğum şeyin gelişiminin kendisi bana sorunlar çıkardı ve yeni sorular açtı. Belki. Kesin değil.

Ne olursa olsun, bugün, neden söz ettiğimi bilenler ve hatta az çok bu konuda ne söylemiş olduğumu bilenler için anıştırma yoluyla olsa dahi, hiçbir şekilde bunun temel sapmalarından bile bahsetmek iddiasında olamam.

Bu topluluğun bir bölümünü oluşturduklarını varsaydığım, bu konuda ya hiçbir şey bilmeyen ya da pek az şey bilen diğerleri içinse, onlara bu konuda bir fikir bile vermem söz konusu değil, eğer az önce söylediğim, yani kendimi asla tekrar etmediğim doğruysa.

Aslında, "konferans" türü bizzat temelinde Üniversite olan şu koyutlamayı varsayar: bir evren (*univers*) vardır ve bununla bir söylem evreni anlaşılır.

Yani söylem, her şey –ancak ayrı ayrı ve dikkatlice incelenmesi gereken ve herkesin, bu konuda zaten yeterince çalışıldığı için çerçeveleri zaten yeterince kurulmuş mozaiğe ancak kendi küçük taşını koyacağı– hanelere, sek-

törlere ayrılsın diye yüzyıllardır yeterince yerleşmiş bir düzen tesis etmeyi başarmıştır.

Yüzyılların kat kat dizilmesiyle, tarih boyunca döşenen tabakaların, birbirine eklenen ve aynı anda bu Üniversite'yi –yazınsal edebiyat Üniversitesi, *Universitas litterarum*, bu adı taşıyan öğretim organizasyonunun temelinde yatar– oluşturmak üzere bir araya gelebilen kazanımlar oluşturduğu fikri tarihin basit bir tetkikiyle kolayca yalanlanır.

Bu "tarih" sözcüğüyle, rica ederim, size "felsefe tarihi" ya da başka herhangi bir şeyin tarihi adı altında öğretilen ve size düşüncenin farklı aşamalarının birbirini doğurduğu yanılsamasını vermek için yapılan bir alçılama olan şeyi anlamayın. Küçücük bir inceleme dahi durumun hiç de böyle olmadığını, tersine her şeyin, her seferinde bir bütünlüğü anlatmaya koyulabileceğimiz yanılsamasını vermiş olan kopmalar, ard arda gelen denemeler ve açılışlarla meydana geldiğini ispatlar.

Sonuç şudur ki herhangi bir kitapçıya, antikçağ kitapçısına gidip Rönesans zamanından herhangi bir kitap aşırmak yeterlidir. Açın bu kitabı, gerçekten okuyun, onları meşgul eden ve onlara asliymiş gibi gelen şeylerin dörtte üçünün yönlendirici hattını bile artık bulamadığınızı fark

edeceksiniz. Buna karşılık, size apaçıkmış gibi görünebilen şey, yirmi otuz, elli yıl önce değil de Descartes'tan geriye gitmeyen belli bir dönemde ortaya çıkmıştır.

Çünkü Descartes'tan itibaren dikkate değer bazı şeyler vuku bulmuştur, özellikle bizim bilimimizin başlangıcı, bir bilim ki herkesin yaşamının ta en gündeliğine müdahale edecek denli zorlayıcı bir etkililikle ayırt edilir. Ama aslında belki onu, hep içrek biçimde icra edilmiş olan, yani az sayıda olma gibi bir ayrıcalığa sahip olduklarına inanılan önceki bilgilerden ayırt eden şey budur.

Bize gelince, biz bu bilimin sonuçlarına batmışız. Burada bulunan en küçük şey, üzerine oturduğunuz şu tuhaf küçük koltuklara varana dek gerçekten bu bilimin sonucudur. Eskiden, koltukları sağlam hayvanlar gibi dört bacaklı yaparlardı, bunun hayvanlara benzemesi gerekirdi. Şimdi ise, küçük mekanik bir çehre alıyor. Elbette henüz onlara alışamadınız, eski koltukları özlüyorsunuz.

Öyleyse, tarihin ve, bunun az önce söylediğim gibi söylenebilmesinden bile önce, gırtlağa kadar bilimin bağlamında olunduğu yüzyılların bu anında doğan bir şey üstüne bir ders yapayım. Psikanalizden bahsediyorum.

Kendimi çok özel bir öğretme konumuna koymaya sürüklendim, zira bu konum, sanki hiçbir şey yapılmamış

gibi, belli bir noktadan, belli bir zeminde yeniden başlamaktan ibarettir. Psikanaliz demektir bu.

Çünkü şimdiye kadar "psikoloji" olarak adlandırılmış olan ve öncesinde gelen tüm tarihsel koşullarla elbette açıklanabilen belli klasik bir alanda, hiçbir şey yapılmamıştır. Demek istediğim, belli sayıda koyut temelinde kabul edilmiş bazı amaçlara hizmet eden çok zarif bir yapı (*construction*) kurulsaydı bile, yine de her zaman onun geriye dönük olarak tekrar kurulması gerekir. Kısacası, bu koyutlar kabul edilirse, her şey yolunda gider, ama eğer bir şey bunları kökten biçimde tartışma konusu yaparsa, artık hiçbir şey yolunda gitmez.

Benim öğretim'im buna yaramaz, ama bunun boyunduruğu altına girmiştir. O, vuku bulmuş ve bir adı olan –Freud– bir şeyi değerlendirmeye yarar, bunun hizmetindedir.

Bir ad taşıyan şeylerin vuku bulduğu olur. Bu kendi başına bir problemdir, ve etkiler, ödünç almalar, madde diye adlandırılan kavramlar yardımıyla hiçbir şekilde çözülemez. Elbette pek çok durumda kaynakların neler olduğunu bilmek işe yarayabilir. Bu tam da edebi düzlemde, *Universitas litterarum* denen düzlemde ve perspektifte işe yarar. Gelgelelim biraz varolan bir şey, örneğin büyük bir

şair birden ortaya çıkar çıkmaz bu kesinlikle hiçbir şeyi çözmez. Problemi kaynaklar adına ele almak istemek tam bir deliliktir.

"Kaynaklar" bakış açısı yürürlükteki öğretimde işe yarayabilir, benim az önce "konferans" türü diye adlandırdığım şeyde. Yalnız, zaman zaman kırılmalar olur, kendi söylemlerini beslemek için oradan buradan küçük şeyler ödünç almayı bilmiş insanlar olur, bir kopuş noktasından hareket eden, ancak bu söylemin özüdür.

Eğer benim öğretim'im Freud'u değerlendirmeye yarıyorsa ve kendisinin bunun hizmetinde olduğunu ilan ediyorsa, bu durumda, kaynaklar ne demektir? Tam olarak, beni ilgilendirenin Freud'u kendi kaynaklarına indirgemek olmadığı anlamına gelir.

Aksine ben, onun bir kırılma biçiminde sahip olduğu işlevi göstereceğim. Pek tabii, iş onu hizaya sokmaya, onu genel psikolojide yerine yerleştirmeye geldiğinde, bunu yapmaya uğraşan başkaları var, bunun sonucu olarak ilginç olan tek şeyi dikkate almıyorlar, yani Freud'un neden –çağımızın bilincinde bu isme yerini veren– böylesine benzersiz bir şeyin etrafında tutunduğu bir isim olduğunu.

Nihayet, neden Freud'un adı Marx'ınkiyle aynı türden

bir saygınlığa sahip, halbuki, görünüşe göre, henüz onun felaketi andıran yankılarına sahip bile değil? Hay kör şeytan neden? Neden, onun adından söz etmekten başka bir şey yapılmayan ve hatta bir düğüm noktası değerine sahip olduğu koca bir alan var? –hatta diyeceğim o ki, ortalıkta dolaşan bir tür efsaneden başka doğrusu bunun ne anlama geldiğini söylemekten aciz bir halde, söylediklerine ve mesajı olacak şeye ister katılalım ister katılmayalım. Nasıl oluyor da bu ad bilinçlerimizde bu kadar mevcut?

Bu şekilde Freud'u değerlendirmeye sarılmam, düşünürlerin zaferleri diye adlandıracağım şeyden bambaşka bir mesele. Elbette, düşünceyle ilişkisiz değil, ama düşüncenin etkilerinin bizim tarihimiz üstüne yansımasında zaten şaşırtıcı olabilen üzerine bizi aydınlatan bir şey bu.

Freud'un mesajının yükünü şimdilik hekimler taşıdığına göre, ne de olsa asli olanın Freud değil, ama kendilerinin uğraştığı somut şeyler olduğunun söylenebileceğine inanılabilir, somut diyorum, bu kelimenin bir yankısının olması anlamında, bu şekilde yapılmış şeyler, bir parça, bir blok, bir şeyle ilgili, hadi ama herkes bilir, hastalarla ilgili, onların sadece tedavi edilecek şeyler, direnen bir şey olduğu söylenir.

Freud bize, bu hastalar arasında, düşünce hastaları olduğunu öğretti. Yalnız, bu şekilde tasvir edilen işleve dikkat etmek gerek. "Kafadan çatlak olmak" dendiği anlamda mı, bunun düşünce düzeyinde cereyan etmesi anlamında mı düşünce hastayızdır? Bunun anlamı bu mudur?

Freud'a kadar kısacası insanların söylediği buydu. Tüm sorun işte buradadır. "Zihinsel psikopatoloji"den bahsedilir. Organizmada katlar vardır ve bir de üst kat vardır. Komut aygıtları seviyesinde, küçük bir salonda bir yerlerde biri olmalı, buradan tavanda yukarıda olan her şeyi söndürebilir. Özet bir bakış açısından düşünce işte böyle hayal edilir. Bir yerlerde yönetici olan bir şey var ve işte bozukluklar bu seviyedeyse, düşünce bozuklukları olacaktır. Kuşkusuz, her şey söndürülürse, bu belli bir düzensizlik doğuracaktır, ama yine de hayatta olacağız, bir kapıya doğru el yordamıyla yöneleceğiz ve o düzeltilecektir. Klasik düşünce hastası anlayışı böyledir.

"Düşünce hastası" [Akıl hastası] ifadesi belki başka bir düzlemde alınabilir. "Vebadan hasta hayvanlar"[34] dendiği gibi "Düşünce hastaları hayvanlar" denebilir. Bu başka bir kabuldür. Düşüncenin kendinde bir hastalık olduğu-

[34] *"Les animaux malades de la peste"*, Lafontaine'in "Vebaya tutulmuş hayvanlar" fablına gönderme (i.ç.n.).

nu söylemeye kadar gitmeyeceğim. Veba basili de, kendinde, bir hastalık değildir. Bu hastalığı doğurur. Bu basile dayanmak üzere yaratılmamış hayvanlarda bu hastalığı doğurur. Belki de söz konusu olan budur. Düşünmek kendinde bir hastalık değildir, ama bazı insanları hasta edebilir.

Ne olursa olsun, Freud'un ilk başta keşfettiği, buna çok yakın bir şeydir. Hastalık seviyesinde, dolaşan düşünce vardır ve hatta herkesin düşüncesi, ekmeğimiz ve şarabımız, az paylaştığımız düşünce, hakkında "birbirinizi düşünün" denebilecek düşünce. Söz konusu olan işte bu düşüncedir. Belli bir hastalıklar alanı –nevrozlar alanı– oluşturan fenomenler sıkı sıkıya bu "birbirinizi düşünün"le bağlıdır. İşte Freud kendini bununla takdim eder.

Kendi kendisini, ama neden olmasın, felsefi olarak adlandırmış bir gelenek, düşünce sürecinin özerk bir işlev olmasını ister, ya da daha kesin olarak söylersek, kendisini ancak özerkliğini bu ölçekten, bu insani piramitten hareketle kazandığında konumlandıran, kuran bir süreç olmasını ister, ki bu piramit birbirlerinin omuzlarına tırmanarak inşa edilmiştir, bu tırmanışlar yüzyıllar boyunca arı bir düşünme alıştırmasının koşullarının ortaya çıkmasına olanak tanımıştır, ve düşüncenin buradan kendi doğ-

ru icrasını temin edebilmek için önce kendisini korumak zorunda kaldığı her şey üstüne ters yönde bir tutamak yakalaması için bu koşulların yalıtılması temeldir.

Bu süreç kuşkusuz hiç değildir, çünkü görünüşe göre sonuçta bizim ayrıcalığımız olan şey, yani doğru bir fizik buradan doğmuştur. Ama bizim için temsil edildiği haliyle, belli bir etkililiğe yönelen bu kültür ve yalıtma çalışması, insani hayvanın düşünceyle olan ilişkileri meselesini tamamen bir kenara bırakır. Fakat, insani hayvan düşünceyle başlangıçtan beri ilgilidir ve hatta, en basit ya da kelimenin en aşina işlevleri belirttiği anlamda en psikolojik seviyeden itibaren, bu işlevlerin zaten düşüncenin işlevleriyle direnme gücü (*maintien*) sıfatıyla, yuvarlanan, yer değiştiren şey sıfatıyla ilgili olduğu kesinmiş gibi görünür.

Kısacası, filozofların yaptığı çalışma, bizim, düşüncenin kendisi için saydam bir edim olduğunu, düşündüğünü bilen düşüncenin nihai ölçüt ve düşüncenin özü olduğunu varsaymamıza neden olmuştur. Düşünce işlemini yalıtmak için kendimizi arıtmak, kurtarmak zorunda olduğumuzu düşündüğümüz her şey, yani tutkularımız, arzularımız, kaygılarımız, hatta ani acılarımız, korkularımız, deliliklerimiz, tüm bunlar içimizde bir Descartes'ın

beden diye adlandırdığı şeyin tek başına işin içine karıştığını gösterir, zira, düşüncenin bu arıtılmasının ucunda, düşüncenin bölünebilir olduğunu hiçbir noktada kavrayamadığımız vardır. Her şey tutkuların organların işleyişinde meydana getirdiği bozukluktan ileri gelir. Felsefi bir geleneğin sonunda vardığımız nokta işte budur.

Tam tersine Freud bizi geri döndürerek, bize şunu söyler: üstünlükle yönetmenin –öyle görünüyor ki medeniyetimiz bağlamında benzersizce genişleyen– tüm bir bölgesinin görünmez nedenini [arkasındaki mekanizmayı], adeta *brain-trusts*[35] denen şeyde cisimleşmiş düşüncedeki artışı bizim düşünceyle olan ilişkilerimiz düzeyinde aramak gerektiğini söyler. Düşünce oldu olası cisimleşmiştir ve bu bizim için, görünüşte eksiklik işlevinden başka hiçbir şeye borçlu görünmeyen bazı güçsüzlükler seviyesinde, en hükümsüz, en gözden düşmüş, en sindirilemez görünen şeyde daha da hissedilirdir. Başka bir deyişle, o, kendini hiç de düşünce olarak kavramadığı bir seviyede düşünür.

O bundan daha ileri gider. Eğer o kendini kavrayama-

[35] *Brain Trust, ya da Brains Trust,* 1930'lu yıllarda ekonomik krize çare aradığı sırada Franklin Roosevelt'e danışmanlık yapan genelde Kolombiya üniversitesinden iktisatçı gruba verilen addır. Bu grup siyasi kararlarda büyük rol oynamış ve o dönemde yapılan pek çok yasanın akıl hocalığını yapmıştır. Bu ifade daha sonra (1932) *New York Times* yazarı gazeteci James Kiernan tarafından Roosevelt'in etrafındaki uzmanlar grubunu belirtmek için tekrar canlandırılmıştır (ç.n.)

dığı bir seviyede düşünüyorsa, bunun nedeni hiçbir şey pahasına kendini kavramak istememesidir. Düşünce olmaktansa kendinden vazgeçmeyi tercih eder tartışılmaz biçimde.

Dahası, dışarıdan gelip de kendini yeniden düşünce olarak kavramayı düşünen şeyi cesaretlendiren gözlemleri hiç de memnuniyetle kabul etmez. Bilinçdışının keşfi budur.

Bu keşif, hiçbir şeyin düşünenin üstünlüğünden daha az tartışma götürür olmadığı bir dönemde yapıldı. Özellikle, bazı düzlemlerde, Yunanlıların ve Romalıların soylu, medeni torunları diye adlandırılan insanlar kendilerini sonunda kendi pozitif düşünce aşamasına varmış insanlar olarak görüyorlardı ve insanın zihninin gelişmesine ve bazı bölgelerde, biraz yardım alındı mı, size biraz el uzatıldı mı bir sınırın aşılabileceğine ve aydınlanmış oldukları söylenebilecek dünyadaki insanların çevresine girilebileceğine –tarihin bize aşırı olduğunu gösterdiği– bir güven duyuyorlardı.

Freud'un değeri tarihin gerçekten bize daha mütevazı olmamızı hatırlatmasından çok önce bunu başka bir şekilde yargılamak gerektiğini fark etmesiydi. Tarih bize şu ya da bu tarihten itibaren her gün apaçık kavrayabilece-

ğimiz şeyi, yani dile istediği yönü verme gücüne sahip insanların alanı olarak tanımlanan insani alan içinde bir tür ayrıcalıklı saha olmadığını gösterdi. İster medenileşmiş olsunlar ister olmasınlar, bu insanlar aynı ortak coşkunluklara, aynı aşırı tutkulara yeteneklidir. İnsanlar hep, onları daha üst ya da daha aşağı diye, duygusal, tutkusal ya da sözde zihinsel ya da dendiği gibi gelişmiş diye nitelendirmek için hiçbir nedenin olmadığı bir seviyede kalmışlardır. Aynı başarılara ve aynı sapmalara dönüştürülmeye elverişli olan tam olarak aynı seçimler hepsinin erimindedir.

Freud'un resmi temsilcileri olan az çok sakat insanların vazifeleri yoluyla aktarılmış olmaktan ötürü indirgenmiş olsa da Freud'un taşıdığı mesaj, onun döneminden beri başımıza gelen ve düşüncenin ilerlemesi perspektifi üstüne bize daha mütevazı görüşler esinleyecek doğada olan hiçbir şeyle uyumsuz değildir.

Freud hiçbir bakımdan farklı fikirde değildir, mesajıyla hala oradadır ve bu mesaj belki yankısında o denli kuvvetlidir ki hala en sağlam, en bilmecemsi halde kalmaktadır, her ne kadar belli bir bayağılaştırma düzeyi sayesinde ona belli bir oynaklık vermeyi başarmış olsalar bile. İnsanoğlunun, ne mutlu ki bizzat kendi içinde haberdar

olmadığı bu uyarıcı sırra sahip olan bir düşünce olduğu bu düzeyde, insanlar –şimdilik haplara dönüşmüş olarak içinde dolaştığı biçim halinde de olsa– Freud'un mesajında, kuşkusuz yabancılaşmış, ama kendi yabancılaşmamız olduğu için bu yabancılaşmaya bağlı olduğumuzu bildiğimiz değerli bir şeyler olduğunu hissediyorlar.

Bu mesajın belli bir etkisinin olduğu düzeye erişme külfetine katlanan herhangi birinin ilgi çekeceği kesindir –kanıtlaması, yalnızca benim kendi *Ecrits*'im olan bu döküntüler derlemesi tarafından yapılmış olsa bile– özellikle en çeşitli, en çok saçılmış, en tuhaf biçimde konumlanmış insanların, tek kelimeyle herkesin ilgisini çekeceği kesindir. Bu, edebiyatın hep bazı gereksinimlere cevap vermek için yapılmasını isteyenlerin şaşkınlığında olur. Bunlar kendilerini benim *Ecrits*'im neden satıldığını sorarlar. Ben kibar adamım, bir gazeteci gelip de bunu sorduğunda, kendimi onun yerine koyar, ona "ben de sizin gibiyim, bilmiyorum" derim. Ve sonra ona bu *Ecrits*'nin yalnızca, kendilerine öğrettiğim [ders verdiğim] insanlar için zaman zaman koyduğum bazı hatlar, sallar, adacıklar, mihenk taşları olduğunu hatırlatırım. Bunun falan tarihte söylediğimi hatırlasınlar diye hapı güvenli bir köşeye ihtiyat olarak koyarım.

Ama ne de olsa, *Ecrits*, bana onun okunduğunu haber veren gazeteciyi ilgilendirir, bu kesin. Bu insanları bu kadar ilgilendiriyorsa, basitçe herhalde orada söylediklerim nedeniyledir. Hiç kuşkusuz, "gereksinim" düzeyinde, her reklamın temeli olan somut gereksinim elbette, insanlar şaşırır. Görünüşe göre anlaşılmaz olan bu *Ecrits*'ye neden gereksinimleri olsun ki? Herhalde anlamadıkları şeylerden bahsedildiğini fark edebilecekleri bir yere gereksinimleri var? Neden olmasın?

Öğrettiklerimin hedefi eğer Freud'u değerlendirmekse, hiç kuşkusuz bu "genel halk" düzeyinde değildir. Genel halk kendisine Freud'u değerlendirmem için bana gereksinim duymaz. Başkalarının, dostların yaptıklarıyla her şey yolunda gitmektedir. Size az önce açıkladığım gibi, ne yapılırsa yapılsın, ve hatta benim göz bebeği olduğum psikanalistler loncasına işlerin sorumluluğu bırakılsa bile, ne yapılırsa yapılsın, bunu artık nasıl isterseniz öyle anlayın ve hatta ister benim onu anladığım gibi anlayın, Freud kesinlikle oradadır.

Demek ki benim öğretim'imin çabası şimdiye kadar Freud'u büyük basın düzeyinde değerlendirmekten ibaret değildi. Buna lüzum yoktur ve doğrusu, eğer psikanalistlere hitap etmiyorsa, bizzat benim neden tasalanmam ya da çaba göstermem gerektiğini anlamıyorum.

Size verdiğim şey, en geniş formülü içinde, budur.

Düşüncenin en radikal seviyede var olduğunu ve şimdiden en azından insani hayvan olarak bildiğimiz şeyin çok geniş bir bölümünü koşulladığını göz önüne almam gerekir.

Düşünce nedir? Yanıt, onun özünün kendi kendisine saydam olmak ve düşünce olduğu bilmek olduğunun göz önünde tutulduğu düzeyde yatmaz. Bu cevap daha çok, her insanın doğarak düşünce diye adlandırdığımız bir şeye battığı olgusu düzeyinde bulunur, ama bu şeyin daha derinden incelenmesi, ta Freud'un ilk çalışmalarından itibaren, söz konusu olanı kavramanın, onun tüm gizemi içinde dil tarafından oluşturulan malzemesine dayanmaktan başka türlü tamamen olanaksız olduğunu apaçık gösterir.

Kökenine ilişkin hiçbir şeyin aydınlanmamış olması anlamında "gizem" diyorum, ama tersine, onun koşullarına, aygıtına ilişkin olarak ve bir dilin, onun yapısı diye adlandırılan şeyin asgari düzeyinde nasıl yaratıldığına ilişkin olarak bir şeyler kesinlikle söylenebilir.

Freud'un bu noktadan başladığını yadsımak aşikar olanı yadsımaktır, onun ilk büyük yapıtlarının, özellikle de *Traumdeutung* [Düşlerin Yorumu], *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* ve *Şakalar* diye çevirdiğimiz *Witz*'in bizim için ortaya koyduğu delili yadsımaktır. Freud önce bilinçdışı alanını, gö-

rünüşte tıpalar gibi kendilerini usdışı ve kaprisli olarak gösteren fenomenlerde betimler: düş saçma, dil sürçmesi komik ve neden bilinmez bizi eğlendiren *Şakalar* gülünçtür.

Hızlı ilerlemek zorundayım.

Freud bizi, tüm bu fenomenleri özellikle ilgilendiren cinsellik alanına yönelttiyse de, yine de söz konusu yapı ve malzeme bilinçdışını belirtir, çünkü tüm bunlar şimdiye kadar düşünce diye kabul ettiğimiz bir şeyin, yani kendisini düşünce olarak kavramaya yetenekli bir şeyin en küçük bir yardımı olmadan olup biter. Bu aslında Freud'un çıkış noktası ve getirdiği alt üst oluştur.

Bu bütünüyle yeni sorular ortaya çıkarır.

Hepsinin ilki, bilincin kendisinin, belki de en tartıya gelmez, ama kuşkusuz en özerk şey olduğunu iddia eden bu şey olup olmadığı [sorusu] ve bilinçdışının ise, belli radikal bir eklemlenmenin, –düşünce adı altında söz konusu olan bu bir şeyi doğuranın nihayetinde belki de bu eklemlenme olması ölçüsünde– dilde yakaladığımız eklemlenmenin etkilerine nazaran durumun ne olduğuyla karşılaştırıldığında sadece bir netice, bir ayrıntı, seraba mühürlü bir ayrıntı olup olmadığı sorusudur.

Başka bir deyişle, düşünce, bilmem hangi evrimin zirvesinde uç veren bir tür çiçek gibi anlaşılmamalıdır ve

dahası bu evrimi bu çiçeği üretmeye yazgılayacak ortak etmenin ne olduğunu anlamak zordur. Bizim onun kökenini ciddi biçimde yeniden sorgulamamız gerekir.

Her durumda, düşünce kendisini bize şimdilik kesinlikle herhangi bir üstünlük derecesiyle nitelendirilebilir bir işlev biçiminde sunmaz. Bu, tam tersine, dendiği gibi en üstün olanlarından, yani merkezi sinir sistemi (*névrax*) düzeyine yerleştirilebilir olanlardan başlayıp, nedendir bilmem aşağı diye adlandırılan mideler ve bağırsaklar düzeyinde vuku bulanlara kadar tüm bir hayvani işlevler serisini elden geldiğince içine oturttuğumuz bir başlangıç koşuludur.

Başka bir ifadeyle, önemli olan, bize organik düzenekleri hiyerarşik bir şey olarak kavratma eğiliminde olan tüm bu kendilikleri kat kat sıralama işini yeniden tartışma konusu yapmaktır, oysaki aslında, bunlar benim simgesel, imgesel ve gerçek olarak belirttiğim belki üç düzlemin çerçevesindeki belli kökten bir uyumsuzluk düzeyine yerleştirilmelidir galiba. Bunların karşılıklı mesafeleri bile türdeş değildir. Onları aynı listeye koymak daha baştan keyfi bir şeydir. Eğer bu düzlemler en azından soruyu ortaya koymak için etkili bir şeye sahip olabiliyorlarsa, bu keyfiliğin ne önemi var.

Ne olursa olsun, belli bir tutku ya da ıstırap düzeyi söz konusu olur olmaz, bir bilinç olarak onu düşüneni hiçbir yerde kavrayamadığımız bir düşünce, hiçbir yerde kendini kavrayamayan bir düşünce, kendimize onu kimin düşündüğü hep sorabileceğimiz bir düşünce söz konusu olur olmaz, bu [durum], bu tuhaf diyalektiğe giren herhangi bir kimsenin, en azından kendisi için, bizzat kendini kavrıyor olarak düşüncenin üstünlüğünden (*prévalance*) vazgeçmesine yeter.

Demek istediğim şu ki psikanalistin, aklında psikolojik evrenin şu küçük gözlerini muhafaza ederek Freud'u az çok iyi okumuş olmak zorunda olması yetmez sadece –ki bu gözler sayesinde "sen[in], sen ve ben[im], ben" olduğum ta başlangıçtan beri açıktır ve ben, her durumda, psikanalist olduğuma göre, uzun süredir aşinalığım olan bir sarayın sapaklarında sana rehberlik etmekle görevli kötü cinim elbette.

Pratiği seviyesinde, psikanalist, ilkede başlangıç deneyiminde apaçık olan belli sayıda şeye bağımlılığının, örneğin belli bir düşleme bağımlılığının ne olduğunu bilen kişi olarak her an kendini mevcut kılmaya yetenekli olmak zorundadır. Bu ilkede kesinlikle onun erimindedir. Onu benim bildiği varsayılan özne diye adlandırdığım şey sıfa-

tıyla görmeye geliyorlar diye, bildiğini düşünmemelidir. İster öznenin bilgisi ister ortak bilgi olsun herhangi bir bilginin kıyısında kenarında olan şey konusunda değil, ama bilmeden kaçıp kurtulan şey konusunda, daha kesin söylersek, gelenlerin hiç birinin hiçbir şekilde bilmek istemediği şey konusunda danışırlar ona.

Eğer bu, onu bilme öznesi olarak tartışma konusu yapan bir şey olduğu için değilse, neden onu bilmek istemez? Bu en basit, hadi söyleyelim, en bilgisiz varlık düzeyinde geçerlidir.

Analist, salt kendisine bildiği varsayılan özne biçiminde verilmiş olan rolü kabul ettiği için böylesi bir soru'nun içine kendisini sokabildiğine inanmaz. Bilmediğini ve kendine has bilgi olarak uydurabileceği her şeyin kendi hakikatine karşı bir savunma olmaktan başka türlü tesis edilemememe tehlikesi taşıdığını gayet iyi bilir.

Takıntılının psikolojisi olarak inşa edeceği hiçbir şey, ilkel denen böyle bir eğilim içinde cisimleştireceği hiçbir şey, aktarım diye adlandırdığımız ilişki daha ileriye götürüldüğü ölçüde, onun, talep ve arzu arasındaki kaygan oyununu içermesi bakımından nevroz kipi olan temel kip üzerinden soru konusu edilmesini engellemeyecektir. Psikanalist, histerik talebin ilgilendiği şeyin kendisinin

arzusu olduğunu, takıntılının arzusunun her pahasına su yüzüne çıkartmak istediği şeyin kendisinin talebi olduğunu fiilen hissetmediği zaman, bir vakada hiçbir şeyin yeri değişmeyecektir.

Ama bu çağrıya, kendisini sorgulayanların her birine, burada zaten geçmiş olan ve her bir kimsenin eşiyle ilişkilerini düzenleyen yasaya göre yeniden üretilen falan biçimlerin olduğunu göstererek yanıt vermesi yeterli değildir. Soruyu, hep geçmişe dönük bilmem hangi tekrarlamaya doğru çekmesi yeterli değildir. Bu hiç kuşkusuz özneye neyi kendisinden indirgenemez bir çekirdek biçiminde bıraktığını kavratmanın temel bir boyutudur. Ama yapı iskelesi olmaksızın, dirençleri, savunmaları, öznenin faaliyetlerini, az çok arzu edilir şu ya da bu kazancı izah etmeye yönelik pek çok karmaşık kurulum ancak –hayali kurulumlar olmaları anlamında– üstyapıları temsil edebilir.

Bu kurulumlar, analizi, nihayetinde izinin sürüldüğü yerden ayırmaya yöneliktir ancak. Başka bir ifadeyle, özne için, analitik ilerlemenin sonunda onu vazgeçireceği şeyi, yani bizzat onun bağlanmış olduğu hem ayrıcalıklı hem de artık-nesne olan bu nesneyi temsil ederler en nihayetinde. Bu dramatik bir konumdur çünkü sonuçta,

analistin kendisini bu diyalogdan, ondan düşen, ondan ebediyen düşen bir şey gibi nasıl eleyeceğini bilmesi gerekir.

Böylece kendisini ona dayatan disiplin bilgin otoriteninkinin karşıtıdır. Bilgin'in disiplini demiyorum. Modern bilimin bilgini gerçekte, onun statüsünü oluşturan şeyin temelinde yer alan ideal biçimden çok uzak olan kendi toplumsal görünüşü ile, kendine has saygınlığıyla benzersiz bir ilişkiye sahiptir. Herkes bilir ki bilimsel araştırmanın en güncel biçimlerini kesin olarak tayin eden şey bilgin otoritesinin geleneksel tipiyle, bilen ve dokunan, sadece kendi otoritesinin mevcudiyetiyle iş gören ve iyileştiren kişinin otoritesiyle kesinlikle özdeşleştirilemez.

Öğrettiklerimi yıllardan beri duyan bazılarının formüllerime –onları kimsenin yazdıklarımla şişinmekten başka bir şey düşünmediği makalecikler haline getirmek üzere– saldırırken gösterdiği doymazlık ne kadar gülünç ve bunların hepsi de tutarlılık gösteren bir makale yazmış geçinmek için. Hiçbir şey onlardan elde edilmesi gereken şeye, yani onların doğru sadelik, benim deyişimle "yoksunlaşma" durumu kazanmasına daha ters değildir, ki bu durum, ne bilgiye ne bilince sahip [olduğunu] ama Başka'nın arzusuna olduğu kadar sözünü de bağlı oldu-

ğunu bilmek zorunda olan, başkaları gibi bir insan olması itibarıyla, analistin durumudur.

Bu noktaya varmak için beni yeterince anlamış analistler olmadığı sürece, bunun çok geçmeden doğuracağı şey, yani analizde hala beklediğimiz ve, Freud'un adımlarını yineleyerek, analizi yeniden ilerletecek asli adımlar da olmayacaktır.

Biyo-bibliyografik Açıklamalar

İlk konferans Ekim 1967'de Lyon'da Centre hospitalier du Vinatier'de; ikincisi 20 Nisan 1968'de Bordeaux'da; üçüncüsü 10 Haziran 1967'de Strasbourg Tıp Fakültesi'nde verilmiştir.

Lyon konferansının bir çevriyazımı 1981 yılında, Lyon-I Tıp Fakültesi CES'inin kopyayla çoğaltılan bir yayınında çıkmıştır; bu çevriyazım daha sonra benim iznimle Essaim *dergisinde yeniden yayınlanmıştır. Diğer iki konferansın çevriyazımları ise elden ele dolaştı.*

Her bölgede bir akıl hastanesi öngören 30 Haziran 1838 tarihli yasayla kurulan L'Asile du Vinatier uzun süre "Asile de Bron" adıyla "olumsuz bir imaj"a sahip oldu. Fransa'nın Kurtuluşu'ndan sonra yenilenen kurum, Lacan buraya geldiğin-

de zaten Centre hospitalier de Vinatier haline gelmişti. Bu kurum artık Rhône-Alpes bölgesinin ana psikiyatri merkezidir.

1912'de doğan, uzun süre Lyon Üniversitesi'nde hocalık yapan filozof Henri Maldiney fenomenoloji akımına bağlıdır. Estetiğe yoğunlaşan filozof, özelikle şiir, güzel sanatlar, Batı ve Çin peyzajı üzerine yazmıştır.

Strasbourg'da, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren, psikiyatri profesörü ve psikanalist Lucien Israël etrafında gelişen önemli bir Lacancı grup bulunuyordu. Lacan'a daveti yapan oydu.

Lacan Bordeaux'ya, Charles-Perrens Psikiyatri Hastanesi'nde (CHS) çalışan bir grup stajyerin daveti üzerine gitti. Konferans kurumun karşısında yer alan belediyeye ait bir salonda yapıldı.

Jacques-Alain Miller

Burada bir araya getirilen üç konferansın her biri bir komando harekatıdır. Lacan rastlantıya bağlı dinleyicilerin önüne paraşütle atlar. Kim olduğunu ve ne yaptığını onlara anlatmak için bir saati vardır. Onları şu tezatlara duyarlı kılar:

a) Bilinçdışı kabul görmüştür, artık kimseyi şaşırtmaz, ama bu sadece bir propaganda etkisiyle böyledir: psikanalize alışılmıştır, ama onu zaten bilinene geri götüren "yutturmacalar" kullanan bir tedavi tarzına alışır gibi.

b) Bununla birlikte, psikanaliz eşi benzeri olmayan bir deneyime buyur eder. Freudcu bilinçdışı öncesi olmayan bir yeniliktir. Bu şekilde açıklığa kavuşturulan olgular ortak duyunun apaçıklıklarıyla da felsefenin varsayımlarıyla da bir tutulamaz. Ciddiye alındıklarında, bu olgular her şeyi yepyeni bir tazelikle düşünmeyi gerektirir. Lacan'ın kendisi bu işe canla başla girişir, çünkü o öylece bulunmuştur (anekdotlar).

Onun yöntemi herkesin bildiği şeyden yola çıkmaktır. Sonra, farkına varılmadan, ustaca, oyun oynarcasına, şaşırtıcı kavramları art arda patlatır: Kendi kendini düşünmeyen düşünce; dil olan bir bilinçdışı; "beyin üstünde bir örümcek misali" bir dil; "hakikatte delik açan" bir cinsellik; bu hakikatin başladığı bir Başka; ondan doğan ve ancak bir kayıp pahasına kendisinden kurtulunan bir arzu; ve tüm bu paradoksların, "psişizm" denen şeyden ayrı bir mantığa karşılık geldiği fikri.

Jacques-Alain Miller

9 786056 321610

17 TL